

Brief aan de leden
T.a.v. het college en de raad

Datum
15 juli 2020
Telefoon
070-373 8393
Bijlage(n)
1

Onderwerp
Rapport AEF financiële consequenties corona voor gemeenten

Geachte college en gemeenteraad,

Inleiding

Op verzoek van de VNG heeft onderzoeksbureau Andersson Elffers Felix (AEF) onderzoek gedaan naar de financiële consequenties voor gemeenten als gevolg van de coronacrisis.

Het onderzoek is opgesplitst in:

- een analyse van de financiële gevolgen van de coronacrisis voor gemeenten tot en met mei 2020;
- de toekomstige financiële gevolgen zijn van de coronacrisis voor gemeenten (van juni tot en met december 2020)

Voor de toekomst is AEF uitgegaan van een best-case scenario, waarin vanaf nu de coronamaatregelen steeds verder worden versoepeld, en een worst-case scenario, waarin er een tweede golf met besmettingen Nederland treft.

Tien gemeenten hebben meegedaan aan een dieptestudie. De uitkomsten hiervan zijn getoetst middels een algemene uitvraag naar alle gemeenten. Het resultaat is een uitgebreide studie naar de gemaakte kosten tot 1 juni en een bandbreedte van financiële consequenties op alle taakvelden die geraakt worden door extra kosten, minder inkomsten en eventueel minder uitgaven.

De uitkomsten geven nadrukkelijk een schatting van de financiële effecten. De precieze consequenties zullen pas later in volle omvang duidelijk worden. Bovendien is de verloop van de coronacrisis nog hoogst onzeker. Gemeenten hebben al veel kosten gemaakt maar de meeste kosten moeten nog komen. De eerste tranche compensatie is niet meegenomen in de berekeningen.

Uitkomsten

Het AEF rapport laat eens te meer zien dat de impact van de Coronacrisis voor gemeenten groot is. In het gunstigste scenario, waarbij de coronacrisis zonder tweede piek verloopt, raamt AEF de reële kosten in 2020 voor alle gemeenten samen op € 1,48 tot € 1,83 miljard. In het ongunstige scenario, met een tweede golf waarin het coronavirus opnieuw oplaait, raamt AEF de kosten voor gemeenten in 2020 op € 2,26 tot € 2,78 miljard. Dit is zonder de bedragen voor de Tozo, GGD'en en Veiligheidsregio's (daarover zijn separaat afspraken gemaakt over de vergoeding van de gemaakte kosten met de betreffende departementen).

Financiële effecten coronacrisis op macroniveau (x 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Bestcasescenario		€ 843 - € 1.051	€ 1.484 – € 1.826
Worstcasescenario	€ 640 – € 774	€ 1.623 - € 1.998	€ 2.263 – € 2.773

Alle gemeenten zijn geraakt door de coronacrisis. De verschillen tussen regio's en type gemeenten zijn soms groot. Iedere gemeente is uniek en kent weer op andere terreinen een zwaartepunt in de financiële consequenties. In het onderzoek worden daarom bandbreedtes gebruikt die laten zien wat gemiddeld op een bepaald taakveld de consequenties zijn.

In het [rapport](#) zijn de verschillende ramingen per onderwerp terug te vinden. Dit komt deels overeen met de grove inschattingen die het rijk of de VNG al eerder hadden gemaakt. Ook zijn er een aantal verschillen aan te wijzen; dat is verklaarbaar, omdat eerdere schattingen verder zijn aangescherpt met de kennis van nu. Daarbij is het belangrijk om aan te merken dat het nog steeds geen definitieve eindbedragen zijn. In het AEF rapport wordt ook een aantal onderwerpen benoemd waar gemeenten extra kosten maken, die nog geen onderwerp van gesprek zijn met de verschillende ministeries. We blijven op alle dossiers het gesprek voeren en nemen nieuwe inzichten en feiten mee, zodra ze beschikbaar zijn.

Vervolg

De uitkomsten maken duidelijk dat na de eerste tranche, van € 566 miljoen, er nog veel afspraken te maken zijn over een tweede en mogelijke vervolg tranches, om de reële kosten van gemeenten te compenseren.

Op dit moment worden er met de betrokken ministeries en bewindspersonen gesprekken gevoerd. Eerder heeft het Rijk al toezeggingen gedaan over de compensatie van alle coronagerelateerde kosten voor gemeenten.

Half augustus volgt een Bestuurlijk Overleg Financiële verhoudingen en hierin zullen we, op basis van het AEF rapport, verder afspraken maken over de nog te verwachten kosten en gedeerde inkomsten en de benodigde tranches aan compensatie.

Ik wil daarbij de kanttekening maken dat we naast de extra corona-uitgaven ook onverminderd aandacht blijven vragen voor de problemen in het sociaal domein, de opschalingskorting en de herijking van het gemeentefonds.

Via deze weg wil ik alle deelnemende gemeenten bedanken voor hun bijdrage aan het onderzoek. Het was een drukke periode voor alle gemeenten en de doorlooptijd was bijzonder kort.

Desalniettemin hebben we dankzij hun deelname een gedegen onderzoek liggen met resultaten waar we mee verder kunnen.

Hoogachtend,

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized initial 'L' followed by a long horizontal line.

mr L.K. (Leonard) Geluk
Algemeen Directeur VNG

Indicatie van de financiële effecten van de coronacrisis voor gemeenten

Financiële bijwerkingen van corona

Andersson Elffers Felix

Maliebaan 16
Postbus 85198
3508 AD Utrecht

+31 30 236 30 30
mail@aef.nl
www.aef.nl

Kamer van Koophandel
30096560

Datum

15 juli 2020

Opdrachtgever

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)

Contact

Peter van Zoest (p.vanzoest@aef.nl)

Michiel Ehrismann (m.ehrismann@aef.nl)

Evelien Rutgers (e.rutgers@aef.nl)

Jelte Schievels (j.schievels@aef.nl)

Carlijn van Helmond (c.vanhelmond@aef.nl)

Jasper Sterrenburg (j.sterrenburg@aef.nl)

Referentie

GV590/Financiële bijwerkingen van corona

Managementsamenvatting

Dit onderzoek brengt de financiële effecten van de coronacrisis voor gemeenten in kaart. Doel is om tot eerste schattingen te komen. De precieze kosten zijn namelijk nog onzeker. Het gaat om alle activiteiten van gemeenten en alle effecten: meer uitgaven, minder inkomsten en ook financiële meevallers. Het onderzoek houdt geen rekening met compensatie.

We hebben twee scenario's verkend door middel van dieptestudies en een enquête

Als eerste stap in het onderzoek voerden we een brede inventarisatie uit van alle inhoudelijke gevolgen die de coronacrisis met zich meebrengt voor gemeenten. Er zijn 42 gevolgen geïdentificeerd. Daar bovenop ervaren sommige gemeenten lokaal andere gevolgen.

Vervolgens brachten we in twee stappen de financiële effecten hiervan in kaart. Eerst hebben we 10 gemeenten in dieptestudies in detail bevroegd naar de financiële effecten die zij (verwachten te) ervaren als afwijking van hun begroting. Vervolgens legden we een aantal uitkomsten ter toetsing voor in een enquête, waarop 90 andere gemeenten reageerden.

Omdat de effecten afhankelijk zijn van het verloop van de crisis, hanteren we twee scenario's:

- Bestcasescenario, waarin Nederland geen tweede golf van coronabesmettingen ervaart;
- Worstcasescenario, waar het land later dit jaar hard geraakt wordt door een tweede golf.

De totale kosten voor alle gemeenten samen lopen in de miljarden

In het **gunstigste scenario**, waarbij de coronacrisis zonder tweede piek verloopt, raamt AEF de kosten in 2020 voor alle gemeenten samen op **€ 1,48 tot € 1,83 miljard**. In het **ongunstige scenario**, raamt AEF de kosten voor gemeenten in 2020 op **€ 2,26 tot € 2,77 miljard**.

Inclusief gelden voor de Tozo, GGD'en en Veiligheidsregio's komt de raming uit op € 5,64 tot € 6,15 miljard euro in het worstcasescenario.¹

Financiële effecten coronacrisis op macroniveau (x 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		€ 843 - € 1.051	€ 1.484 – € 1.826
Worst case scenario	€ 640 – € 774	€ 1.623 - € 1.998	€ 2.263 – € 2.773

Dit zijn totalen die tientallen (onderling zeer verschillende) effecten omvatten. De grootste zijn extra (bijzondere) bijstand, minder parkeerinkomsten en minder toeristenbelasting. Dit betekent dat toeristische gemeenten relatief hard worden geraakt. De bovenstaande cijfers zijn eerste schattingen. Die zijn nog onzeker. Verdere monitoring is nodig om het verloop van de crisis te volgen. Dit geldt in het bijzonder voor de financiële effecten in 2021 en verder.

¹ Vergelijkbare cijfers voor het bestcasescenario zijn voor de GGD'en en veiligheidsregio's niet beschikbaar.

Inhoud

Managementsamenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1 Context	5
1.2 Opdrachtschrijving	5
1.3 Leeswijzer	7
2 Onderzoekaanpak	8
2.1 Onderzoeksproces	8
2.2 Algemene uitgangspunten	10
2.3 Scenario's verloop van de coronacrisis	11
3 Inzicht in de financiële effecten	14
3.1 Gevolgen van de coronacrisis	14
3.2 Analyse van de resultaten	15
3.3 Een totaaloverzicht	17
3.4 0. Bestuur en ondersteuning	18
3.5 1. Veiligheid	23
3.6 2. Verkeer, vervoer en waterstaat	23
3.7 3. Economie	25
3.8 4. Onderwijs	27
3.9 5. Sport, cultuur en recreatie	28
3.10 6. Sociaal Domein	32
3.11 7. Volksgezondheid en milieu	39
3.12 8. Ruimtelijke ordening	41
3.13 Overig	41
4 Conclusies	44
Bijlage I: Overzicht effecten en taakvelden	47

1 Inleiding

1.1 Context

De huidige coronacrisis heeft grote gevolgen voor gemeenten. De crisis en het ontstaan van de ‘anderhalvemetersamenleving’ raken bijna elk beleidsveld waarop gemeenten actief zijn: van sport tot horecabeleid en van maatschappelijke ondersteuning tot het functioneren van de ambtelijke organisatie. Al deze veranderingen kunnen financiële consequenties hebben.

Dit in tijden waarin de druk op de budgetten voor gemeenten al steeds verder toeneemt, onder andere door overschrijdingen in het sociaal domein. Een zo actueel en volledig mogelijk beeld van het huishoudboekje is nodig om de juiste (beleids)keuzes te maken. In de begroting voor 2020 verwachtten alle gemeenten samen om 62,7 miljard euro uit te geven.² Het is hun verwachting dat deze uitgaven door de coronacrisis oplopen. Tegelijkertijd lopen de gemeenten ook veel inkomsten mis door de coronacrisis.

Er ontbrak tot nu toe een overzicht van de financiële gevolgen van corona voor gemeenten over alle beleidsvelden heen. Een gedetailleerd beeld hiervan is op dit moment ook niet te geven, daarvoor is nog teveel onzeker. Een eerste indicatie van de financiële gevolgen kan echter wel worden gegeven. Dit kan gemeenten en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) helpen om de prioriteiten in beleidskeuzes voor de komende tijd te bepalen, ook in gesprekken met het Rijk over de financiële compensatie.

1.2 Opdrachtomschrijving

De VNG heeft vanuit deze context aan Andersson Elffers Felix (AEF) gevraagd om:

- een analyse te maken van de financiële gevolgen van de coronacrisis voor gemeenten tot en met mei 2020;
- in kaart te brengen wat de toekomstige financiële gevolgen zijn van de coronacrisis voor gemeenten (van juni tot en met december 2020).

Het onderzoek kende een korte doorlooptijd en is uitgevoerd binnen een periode van zes weken (1 juni – 10 juli 2020).

² Bron: Cijfers CBS Statline, 2020

Het onderzoek kent een afbakening in de scope

Wat betreft de scope van het onderzoek is een aantal zaken van belang:

- **Periode:** We nemen de financiële effecten mee in het jaar 2020, van 1 januari tot en met 31 december. Kwalitatief geven we een schets van het beeld voor 2021. Hierbij maken we onderscheid tussen de reeds gerealiseerde kosten tot en met 31 mei 2020 en de te verwachten kosten vanaf 1 juni 2020. Dit laatste doen we aan de hand van scenario's.
- **Compensatie:** Ons onderzoek omvat alleen de effecten van de crisis zelf. We doen geen onderzoek naar de beste manier om deze effecten te compenseren.
- **Gerealiseerd:** dit onderzoek richt zich alleen op gerealiseerde meerkosten en een realistische prognose van nog te realiseren meerkosten. Deze inschatting is gemaakt op basis van een eenzijdige benadering vanuit de op dat moment bekende inzichten van gemeenten. We onderzoeken niet wat de gewenste meerkosten zouden moeten zijn in de ogen van de sector of maatschappij.
- **Koepel:** We bezien alleen de financiële gevolgen voor gemeenten, niet die van de VNG of organisaties zoals expertisecentra of onderzoeksinstellingen.
- **BES-eilanden:** Bonaire, St. Eustatius en Saba zijn bijzondere gemeenten en zijn buiten scope van het onderzoek.
- **Deelnemingen:** Private organisaties waarvan gemeenten (deels) eigenaar zijn en die geen kerntaak van een gemeente vervullen (bijvoorbeeld netbeheerders) zijn buiten scope.³
- **Scenario's:** Om de toekomstige financiële effecten in kaart te brengen hanteren we twee scenario's voor het verdere verloop van de coronacrisis. Deze scenario's zijn een aanname, geen onderzoeksresultaat. We onderzoeken niet welk scenario het meest waarschijnlijk is. In hoofdstuk 2 gaan we nader in op de scenario's die we onderscheiden.
- **Regionale verbanden:** Effecten bij samenwerkingsverbanden (zoals omgevingsdiensten, gemeentelijke gezondheidsdiensten (GGD'en), in de jeugdgezondheidszorg (JGZ) en veiligheidsregio's) zijn binnen scope, voor zover die uiteindelijk ten laste komen van een gemeente.
- **Beleidskeuzes:** dit onderzoek omvat alle financiële effecten die het gevolg zijn van landelijke maatregelen. Daarnaast zijn ook breed gedragen beleidskeuzes meegenomen, zoals het kwijtschelden van precariobelasting. Enkele beleidskeuzes die incidenteel genoemd zijn, maar niet breed gedragen, lichten we kwalitatief toe maar zijn niet meegenomen in de cijfers.

Daarbij geldt voor GGD'en en veiligheidsregio's een afwijkende manier van dataverzameling.

Ten aanzien van GGD'en en veiligheidsregio's

We steunen op recente onderzoeken van AEF naar de financiële effecten bij GGD'en en Veiligheidsregio's.⁴ De uitkomsten van deze onderzoeken zijn terug te lezen in de afzonderlijke rapportages. De verwachting is dat deze kosten uiteindelijk niet ten laste van gemeenten komen, maar ze worden voor de volledigheid wel vermeld.

Dit rapport geeft een eerste indicatie van de financiële gevolgen op hoofdlijnen

De uitkomsten in dit rapport zijn nadrukkelijk eerste inschattingen van de financiële gevolgen. Wegens de korte doorlooptijd van het onderzoek hebben gemeenten (soms grove) inschattingen moeten maken. We geven in dit onderzoek algemene inzichten en presenteren

³ We definiëren een 'kerntaak' als een taak waarvoor een taakveld in de IV3-systematiek is opgenomen. Bijvoorbeeld: taakveld 0.4 noemt dat gemeenten een archief bijhoudt, dus effecten daar zijn binnen scope, ook als de gemeente (aandelen in) een verzelfstandigd archief heeft. De activiteiten van een netbeheerder vallen niet onder een taakveld en zijn dus buiten scope. Dit nemen we wel mee als 'Overig' in paragraaf 3.14, maar telt niet mee in het totaal.

⁴ AEF (2020), *Meerkosten voor GGD'en ten gevolge van corona*
AEF (2020), *Meerkosten veiligheidsregio's ten gevolge van corona*

geen verschillen tussen afzonderlijke gemeenten. Het korte tijdsbestek van het onderzoek gaf ook beperkte mogelijkheden voor detailvergelijkingen. Indien er tijdens het onderzoek significante onderlinge verschillen zijn opgemerkt tussen gemeenten, vermelden we die uiteraard. In de uitkomsten is het belangrijk mee te nemen dat de specifieke verdeelsleutel naar gemeenten ten opzichte van het totaalbedrag nog gemaakt dient te worden.

1.3 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd:

- in **hoofdstuk 2** leest u over de onderzoekaankpak, methoden en de uitgangspunten.
- in **hoofdstuk 3** delen we onze bevindingen over de financiële effecten van corona.
- in **hoofdstuk 4** presenteren we de conclusies en analyseren we de uitkomsten.

2 Onderzoekaanpak

In dit hoofdstuk leest u de aanpak van ons onderzoek. We beschrijven achtereenvolgens de stappen en methoden die we hebben gehanteerd om tot onze berekening te komen en de uitgangspunten waarop onze berekeningen zijn gebaseerd.

2.1 Onderzoeksproces

We hebben het onderzoek uitgevoerd in een aanpak met de volgende vier stappen:

1. Bottom-up inventarisatie
2. Dieptestudies
3. Digitale uitvraag
4. Consolideren van resultaten

1. Bottom-up inventarisatie

In de eerste stap hebben we een brede inventarisatie uitgevoerd van de verschillende gevolgen waar gemeenten mee te maken krijgen. Binnen de wereld van gemeenten was al veel informatie beschikbaar over de gevolgen van de coronacrisis. Die informatie was echter nog ongelijksoortig: effecten waren niet gecategoriseerd en eventuele cijfers waren niet altijd compleet. Paragraaf 3.1 beschrijft de uitkomsten van deze inventarisatie.

2. Dieptestudies

De dieptestudies zijn gedetailleerde onderzoeken naar de verwachte kosten⁵ bij individuele gemeenten. Voor dit veldonderzoek bestonden de dieptestudies uit (series) semigestructureerde interviews met verschillende medewerkers per onderwerp die zicht hebben op de kosten, zoals beleidsmedewerkers en financiële medewerkers.

In de interviews werden de gemeentelijke medewerkers gevraagd om voor twee perioden de (te verwachten) kosten op te geven, waarbij is gevraagd om deze verwachtingen zoveel mogelijk te onderbouwen:

- De reeds gemaakte kosten van januari t/m mei 2020;
- De prognose vanaf juni t/m december 2020.

Omdat beide ramingen inherent onzeker zijn, hebben we de respondenten gevraagd om deze cijfers op te geven in een bandbreedte. Ook de 'realisatiecijfers' over de periode tot en met mei zijn schattingen van gemeenten (op dit moment in de crisis kunnen nog niet alle cijfers ontleend worden aan administratie) en daarom uitgevraagd in een bandbreedte.

⁵ Vanwege de leesbaarheid spreken we in dit rapport kortweg soms kortweg over 'kosten'. In de praktijk kan het ook om minder inkomsten gaan (verminderd met eventuele financiële meevallers). Zie ook bijlage 1.

Om de ramingen van verschillende gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken, is in de dieptestudies voor elk effect steeds gevraagd naar zowel de kosten als procentuele afwijking ten opzichte van een specifieke begrotingspost (een zogeheten IV3 taakveld) voor 2020. Bijlage 1 geeft voor elk effect aan ten opzichte van welk taakveld de begrotingsafwijking is berekend.

De dieptestudies zijn uitgevoerd bij tien gemeenten, die in overleg met de VNG zijn geselecteerd. In de selectie is gestreefd naar een goede doorsnee van Nederlandse gemeenten in termen van onder andere inwoneraantal, geografische spreiding, stedelijk/landelijk gebied en verschillen in het relatieve aantal besmettingen per gemeente.

Op basis hiervan is besloten dat de selectie van tien gemeenten zou bestaan uit twee G4-gemeenten (Amsterdam en Rotterdam), drie G40-gemeenten ('s-Hertogenbosch, Dordrecht, Groningen) en vijf middelgrote tot kleine gemeenten (Zeist, Middelburg, Horst aan de Maas, Elburg, Fryske Marren).⁶

3. Digitale uitvraag

Om de opbrengsten van de dieptestudies breder te toetsen (en wanneer de opbrengsten daar aanleiding toe gaven, nader te duiden) is een digitale uitvraag gestuurd naar alle gemeenten in Nederland. Gemeenten werden gevraagd te reflecteren op een aantal opbrengsten van de dieptestudie. Gemeenten konden aangeven of ze zich herkenden in de uitkomsten (percentages), en zo nee, waarom niet. Veertien kerncijfers zijn in de uitvraag getoetst:

1. Parkeerinkomsten	8. Musea
2. Toeristenbelasting	9. Maatschappelijke opvang
3. Precario- en reclamebelasting	10. (Bijzondere) bijstand
4. Leges	11. Schuldhulpverlening
5. Handhaving in de openbare ruimte	12. Sociale werkvoorziening
6. Sport	13. Tozo (ter illustratie)
7. Cultuur	14. Eigen deelnemingen

Gezien de beperkte doorlooptijd van het onderzoek stond de uitvraag kort open: zes dagen, inclusief het weekend. Uiteindelijk hebben 90 gemeenten de digitale uitvraag ingevuld voor de deadline⁷, wat betekent dat in totaal precies 100 gemeenten input voor het onderzoek hebben geleverd.

Deze 100 gemeenten vormden samen een vrij representatieve doorsnee van Nederland, al waren de grotere gemeenten licht oververtegenwoordigd. Hiervoor is rekenkundig gecorrigeerd in de volgende stap, zie hieronder. De respons was over het algemeen zeer bruikbaar. Alleen voor de vraag over Tozo bleken de cijfers niet betrouwbaar. Daarom is voor Tozo met landelijke cijfers gewerkt, zie paragraaf 3.10.

In de uitvraag is één percentage per fase uitgevraagd. We hebben gekozen om met 10% voorzichtigheidsmarge aan beide kanten van dit percentage te rekenen.

4. Consolidering van resultaten

In dit onderzoek hebben we input van verschillende gemeenten samengevoegd. Zowel in de dieptestudies als in de digitale uitvraag hebben we tenslotte aan meerdere gemeenten

⁶ Alle gemeenten die in eerste instantie zijn benaderd voor een dieptestudie, wilden daar aan meewerken.

⁷ Vier gemeenten hebben de aanvraag ingediend na sluiting. Deze uitkomsten zijn ter toetsing gebruikt.

Andersson Elffers Felix

dezelfde vraag gesteld: kunt u het financiële effect uitdrukken als percentuele afwijking ten opzicht van een betreffend taakveld? Wij hebben deze input voor elk effect steeds samengevoegd tot één ‘geconsolideerd’ percentage, dat een gemiddeld beeld geeft voor een gemeente.

Om te komen tot dit geconsolideerde cijfer hebben we meerdere controles gedaan. Zo is er bijvoorbeeld een controle gedaan op de eventuele dubbele vermelding van kosten en de vergelijkbaarheid van kosten die bij bepaalde effecten zijn opgegeven. Er is tevens gekeken naar de aanwezigheid van uitschieters. Als die er waren, is bekeken waardoor deze zijn veroorzaakt en waar nodig correcties gemaakt.

Voor de weging van de gemiddelden per gemeente is gerekend met de totaalsom (in euro’s) van de begrotingen van de grootteklasse waarin een gemeente valt, gebaseerd op het taakveld waarop de vraag betrekking heeft. Hierdoor telt het percentage relatief, ten opzichte van de extrapolatie op macroniveau, zo eerlijk mogelijk mee.

In de laatste stap van de berekening hebben we de geconsolideerde percentages afwijking ten opzichte van de begroting vermenigvuldigd met de totale begroting voor heel Nederland. Die begroting is beschikbaar in de CBS-cijfers van statline. Zo zijn we tot macrocijfers voor heel Nederland gekomen.

Het uiteindelijke cijfer is een expertoordeel: het is meestal het rekenkundig gewogen gemiddelde van de input van gemeenten, maar niet altijd. Dat komt omdat wij zo goed mogelijk hebben gecorrigeerd voor overschatting of onderschatting en voor interpretatieverschillen, en gedifferentieerd tussen beter en minder onderbouwde cijfers.

Het kostenonderzoek is dan ook niet bedoeld als ‘peiling’ onder gemeenten maar analyse. De totstandkoming en toets van het expertoordeel is besproken met de financiële klankbordgroep corona, bestaande uit controllers van diverse gemeenten onder voorzitterschap van de VNG.

2.2 Algemene uitgangspunten

Een aantal uitgangspunten is belangrijk geweest voor de aanpak van het onderzoek. De uitgangspunten zijn gebaseerd op het achterliggende doel van het onderzoek:

Met een compleet beeld van financiële gevolgen van de coronacrisis voor gemeenten de prioriteiten voor de komende tijd te bepalen, ook in gesprekken met het Rijk over de financiële compensatie.

Hieronder vindt u de uitgangspunten die we hebben gehanteerd voor het onderzoek.

1. We schetsen alle effecten

We geven een totaaloverzicht van alle genoemde gevolgen van de coronacrisis voor gemeenten. Ook effecten waarvoor al een aparte compensatieregeling is, vermelden we voor de volledigheid in ons inhoudelijk overzicht van effecten zodat het totaalbeeld wordt geschetst. Dit noemen we de bruto bedragen. We steunen op onze eerdere onderzoeken naar de GGD’en, Veiligheidsregio’s en de landelijke cijfers rondom Tozo-gelden. Daar is dan ook geen financieel onderzoek meer naar gedaan en worden afzonderlijk gepresenteerd in de totaaltellingen.

Andersson Elffers Felix

2. We schetsen alleen financiële gevolgen t.o.v. de begroting 2020 door corona

We schetsen alleen afwijkingen door de crisis, zoals meerkosten en minderkosten (delta's). Het ijkpunt is daarbij de begroting van gemeenten voor 2020 zoals vastgelegd in de IV3 data. Daarbij nemen we uiteraard alleen afwijkingen door de coronacrisis mee, niet afwijkingen die door andere redenen zijn ontstaan.

3. We schetsen alleen 'out of pocket' kosten

Bij het berekenen van kosten nemen we alleen 'out of pocket' kosten van de gemeente mee. Dit betekent dat we kijken naar de additionele kosten ten opzichte van de begroting. Bijvoorbeeld: als de afdeling *Bijstandsuitkeringen* extra inhuur heeft of overuren uitbetaalt, zijn dat out-of-pocket kosten. Die rekenen we mee. Als een medewerker van de afdeling *Ruimtelijke ordening* tijdelijk bijspringt bij de afdeling *Bijstandsuitkeringen*, zijn dat geen out-of-pocketkosten en rekenen we die niet mee. Tenzij deze medewerker op zijn eigen afdeling vervangen wordt door een externe kracht. Dan worden de kosten van deze extra kracht meegenomen.

4. Het effect van de coronamaatregelen is vanaf juni voor elke gemeente hetzelfde

Om de financiële gevolgen van de ene gemeente te kunnen extrapoleren naar alle gemeenten in Nederland, gaan we ervan uit dat het effect van de coronamaatregelen hetzelfde is en dat gemeenten in dezelfde mate getroffen worden. In de steekproef voor de dieptestudie is al rekening gehouden met gebieden die extra getroffen zijn door corona door gemeenten uit de provincies Noord-Brabant en Limburg te selecteren.

2.3 Scenario's verloop van de coronacrisis

Gemeenten kunnen verschillende toekomstprognoses hanteren in de analyse van de financiële effecten van corona op hun gemeente. Om dit te ondervangen werken wij met scenario's. Hiermee kunnen we de gerapporteerde kosten van alle gemeenten goed en zuiver met elkaar vergelijken. Elke gemeente baseert in dit onderzoek haar gerapporteerde kosten immers op dezelfde aannames en uitgangspunten.

We schetsen in twee scenario's het mogelijke verloop van de coronacrisis in Nederland in 2020, en de daar bijbehorende effecten op gemeenten: een bestcasescenario en een worstcasescenario. In Tabel 1 op de volgende pagina hebben wij macro-economische cijfers van de Nederlandse Bank (DNB) weergegeven die corresponderen met de twee scenario's.

	Best case scenario	Worst case scenario
Belangrijkste coronacijfers⁸		
Aantal ziekenhuisopnames/dag	<40	>40
Aantal IC-opnames/dag	<10	>10
Reproductiegetal	<1	>1
Economische macrocijfers⁹		
BBP-groei 2020:	-5,1%	-11,8%
Werkloosheid 2020 (% v/d beroepsbevolking):	4,1%	>5%
Economisch herstel vanaf:	Q3 2020	Q2/Q3 2021
Overheidsschuld 2020 (% v/h BBP)	53,2%	65,1%

Tabel 1: kerngetallen scenario's

Bestcasescenario

In het bestcasescenario blijft het coronavirus in Nederland onder controle, waardoor de maatregelen steeds verder worden versoepeld.

In het corona-dashboard heeft het RIVM signaalwaarden ontwikkeld die dienen als 'alarmbellen', wat betekent dat er aanleiding is in te grijpen in de vorm van extra maatregelen of een langzamere versoepeling van de huidige maatregelen. In dit scenario komt het aantal ziekenhuisopnames, IC-opnames en het reproductiegetal niet boven de signaalwaarde (respectievelijk 40/dag, 10/dag en R=1).

In dit scenario blijven de basisregels gelden – zoals anderhalve meter afstand houden, zoveel mogelijk thuiswerken en handen wassen. Door de controle over het virus kunnen andere maatregelen echter worden versoepeld volgens het stappenplan dat bekend is gemaakt in mei 2020. Dit betekent dat sectoren sneller het herstel inzetten. Musea en horeca gaan sneller terug naar hun oude niveau, de detailhandel komt weer op gang en het (binnenlands) toerisme trekt enigszins aan. Omdat de economische activiteit snel opveert na de daling, is er relatief lage economische krimp, werkloosheid en begrotingstekort (zie tabel 1).

Worstcasescenario

In het worstcasescenario laait het coronavirus weer op in Nederland, waardoor de verspreiding van het virus niet meer onder controle is. Dit kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van een dalende weerstand onder de bevolking in het najaar, wat resulteert in een 'tweede golf'. In dit scenario worden de signaalwaarden overschreden en lukt het niet om de verspreiding spoedig in te dammen.

Naast de basisregels zullen de geplande versoepelingen van de maatregelen niet doorgaan en/of worden teruggedraaid. Bovendien bestaat er veel onzekerheid over de toekomst en zijn ondernemers en consumenten pessimistisch over de toekomst. Sectoren als de horeca en detailhandel blijven zwaar getroffen en de coronacrisis zal ook steeds beter voelbaar zijn in andere sectoren zoals de bouw en financiële sector. Doordat het herstel van de economie uitblijft in 2020, lopen de werkloosheid en overheidsschuld hard op.

⁸ Cijfers gebaseerd op de signaalwaarden uit het coronadashboard van de Rijksoverheid ([link](#))

⁹ Cijfers afkomstig van De Nederlandse Bank, *Economische Ontwikkelingen en Vooruitzichten*, juni 2020 nr. 19 ([link](#)). O.a. het Centraal Planbureau en ING Bank hebben ook economische scenario's geschetst aan de hand van de ontwikkelingen omtrent corona. Wij hebben gekozen voor de cijfers van DNB omdat deze het meest recent zijn en de onderbouwingen daardoor het beste aansluiten bij de huidige inzichten.

Andersson Elffers Felix

Verschillen tussen de scenario's

De belangrijkste verschillen tussen de twee scenario's zijn:

- Het aantal besmettingen blijft laag/loopt terug in scenario 1, terwijl het aantal besmettingen stijgt in scenario 2.
- De maatregelen worden langzaam versoepeld in scenario 1 en worden niet teruggedraaid. In scenario 2 is kans op versoepeling in eerste instantie, maar deze zullen worden teruggedraaid. Daarnaast is er kans op extra beperkingen om de verspreiding onder controle te krijgen.
- Ten opzichte van scenario 1 blijft economisch herstel langer uit en verloopt trager. Het aantal werklozen loopt verder op en slechte exportvooruitzichten drukken bedrijfsinvesteringen.

3 Inzicht in de financiële effecten

3.1 Gevolgen van de coronacrisis

Aan het begin van het onderzoek hebben we een bode inventarisatie gemaakt van alle inhoudelijke gevolgen die gemeenten ervaren als gevolg van de coronacrisis die (mogelijk) financiële effecten met zich meebrengen. Uit deze inventarisatie zijn in totaal 42 relevante gevolgen van de coronacrisis naar voren gekomen. De onderstaande figuur geeft deze weer.

0. Bestuur	a	Uitgaven coronaproof verkiezingen	b	Meer uitgaven aan digitalisering	c	Besparing werknemers-uitgaven	d	Extra uitgaven overhead
	e	Minder OZB-inkomsten	f	Minder inkomsten parkeren	g	Lagere precario-en reclamebelasting		
1. Veiligheid	a	Extra uitgaven handhaving openbare orde						
2. Verkeer	a	Uitgaven door extra verkeersmaatregelen	b	Minder inkomsten scheepvaart	c	Extra negatief saldo OV		
3. Economie	a	Financiële steun aan ondernemers	b	Minder inkomsten toeristenbelasting	b	Verandering in promo activiteiten		
4. Onderwijs	a	Uitgaven voor onderwijshuisvesting	b	Uitgaven voor leerlingenvervoer	c	Extra uitgaven onderwijsbeleid		
5. Recreatie	a	Extra uitgaven sport (subsidie/kwijtschelding)	b	Extra uitgaven cultuur (subsidie/kwijtschelding)	c	Extra uitgaven musea	d	Extra uitgaven bibliotheken
	e	Extra uitgaven lokale media	f	Aanpassingen inrichting openbaar groen				
6. Sociaal	a	Extra uitgaven buurt- en clubhuizen	b	Extra uitgaven kinderopvang	c	Meer gebruik GGZ-crisisopvang	d	Extra uitgaven e-health
	e	Extra uitgaven door TOZO	f	Extra uitgaven BUIG: (bijzondere) bijstand	g	Minder inkomsten kwijtschelding belastingen	h	Extra ondersteuning SW-bedrijven
	i	Extra uitgaven doelgroepenvervoer	j	Extra uitgaven re-integratie	k	Ondersteuning WMO- en jeugdaanbieders	l	Extra uitgaven schuldhulpverlening
	m	Extra uitgaven maatschappelijke opvang						
7. Gezondheid	a	Meer uitgaven GGD en veiligheidsregio's	b	Extra uitgaven afvalinzameling	c	Extra uitgaven voor uitvaarten		
8. Ruimtelijk	a	Lasten door gebiedsexploitatie						
9. Overig	a	Minder winst uit eigen bedrijven	b	Lagere retributies/leges				
Legenda		 Meer uitgaven	 Minder inkomsten	 Financiële meevallers				

Figuur 1: overzicht financiële gevolgen coronacrisis voor gemeenten

Het bovenstaande overzicht is tot stand gekomen op basis van bestaande informatie van gemeenten – aangevuld met enkele aanvullende gevolgen die uit de dieptestudies naar voren zijn gekomen. Deze informatie hebben we bewerkt om een complete lijst van (wederzijds uitsluitende) gevolgen op te stellen. De gevolgen zijn geordend naar het IV3-taakveld waarop ze betrekking hebben.¹⁰

In het overzicht is zichtbaar dat gemeenten op alle domeinen waar zij actief zijn de gevolgen van corona merken. Het aantal gevolgen verschilt wel sterk per domein. Met name het Sociaal Domein omvat veel verschillende gevolgen. Het grootste gedeelte van de effecten hangt samen met extra uitgaven. Voor het taakveld 0. Bestuur zijn relatief veel effecten zichtbaar als gevolg van minder inkomsten. Dit taakveld bevat ook een van de twee financiële meevallers die uit de analyse naar voren zijn gekomen.

3.2 Analyse van de resultaten

De vorige paragraaf laat zien welke inhoudelijke gevolgen gemeenten verwachten van de coronacrisis. De rest van dit hoofdstuk geeft een analyse van de **financiële effecten** die dit veroorzaakt.

Hoe moet u de getallen in de rest van dit hoofdstuk lezen?

Het gaat om de financiële gevolgen voor gemeenten tot en met 31 mei ('realisatie')¹¹ en de te verwachten financiële gevolgen na 1 juni tot eind 2020 ('prognoses'). In elke volgende paragraaf vindt u de financiële gevolgen van één bepaald taakveld. Dit bedrag betreft het financiële effect voor alle gemeenten in Nederland – het macro-effect.

De gepresenteerde getallen bestaan per effect uit de tijdslijnen:

- de gerealiseerde financiële consequenties zien (maart t/m mei)
- de prognose in het bestcasescenario (juni t/m december).
- de prognose in het worstcasescenario (juni t/m december).
- het cumulatieve bedrag voor heel 2020 (in zowel het bestcase- als worstcasescenario)

Alle cijfers worden gepresenteerd in een bandbreedte. Dat komt omdat alle cijfers enige onzekerheid kennen – ook binnen elk scenario. Ook de 'gerealiseerde' cijfers over de periode tot en met mei zijn schattingen van gemeenten; op dit moment in de crisis kunnen nog niet alle cijfers ontleend worden aan administratie. Zie het kader voor een rekenvoorbeeld.

Een rekenvoorbeeld

Effect 0F betreft minder inkomsten uit parkeren. In de realisatie schatten wij de gemiste inkomsten tussen de € 128,4 en € 156,9 miljoen. In het bestcasescenario schatten we de gemiste inkomsten tussen de € 80,4 en € 98,3 miljoen. In het worstcasescenario schatten we de gemiste inkomsten tussen de € 153,8 en de € 188,0. In de totaalkolom tellen we het bedrag uit de realisatie op bij de geschatte getallen in het bestcase- en worstcasescenario. Het totale bedrag over 2020 in het bestcasescenario schatten wij tussen € 208,8 en € 255,2 miljoen en in het worstcasescenario tussen € 282,2 en € 344,9 miljoen.

¹⁰ Hierbij hebben we de spelregels van de IV3-systematiek van (financieel) ordenen gevolgd, waarbij we zelf een categorie '9' voor overige effecten hebben toegevoegd. In bijlage I vindt u meer details over de precieze categorisering van elk gevolg.

¹¹ Het woord 'realisatie' gebruiken we vrijelijk voor reeds gemaakte kosten. We bedoelen niet dat deze kosten ook allemaal al in de financiële administratie zijn verwerkt.

Andersson Elffers Felix

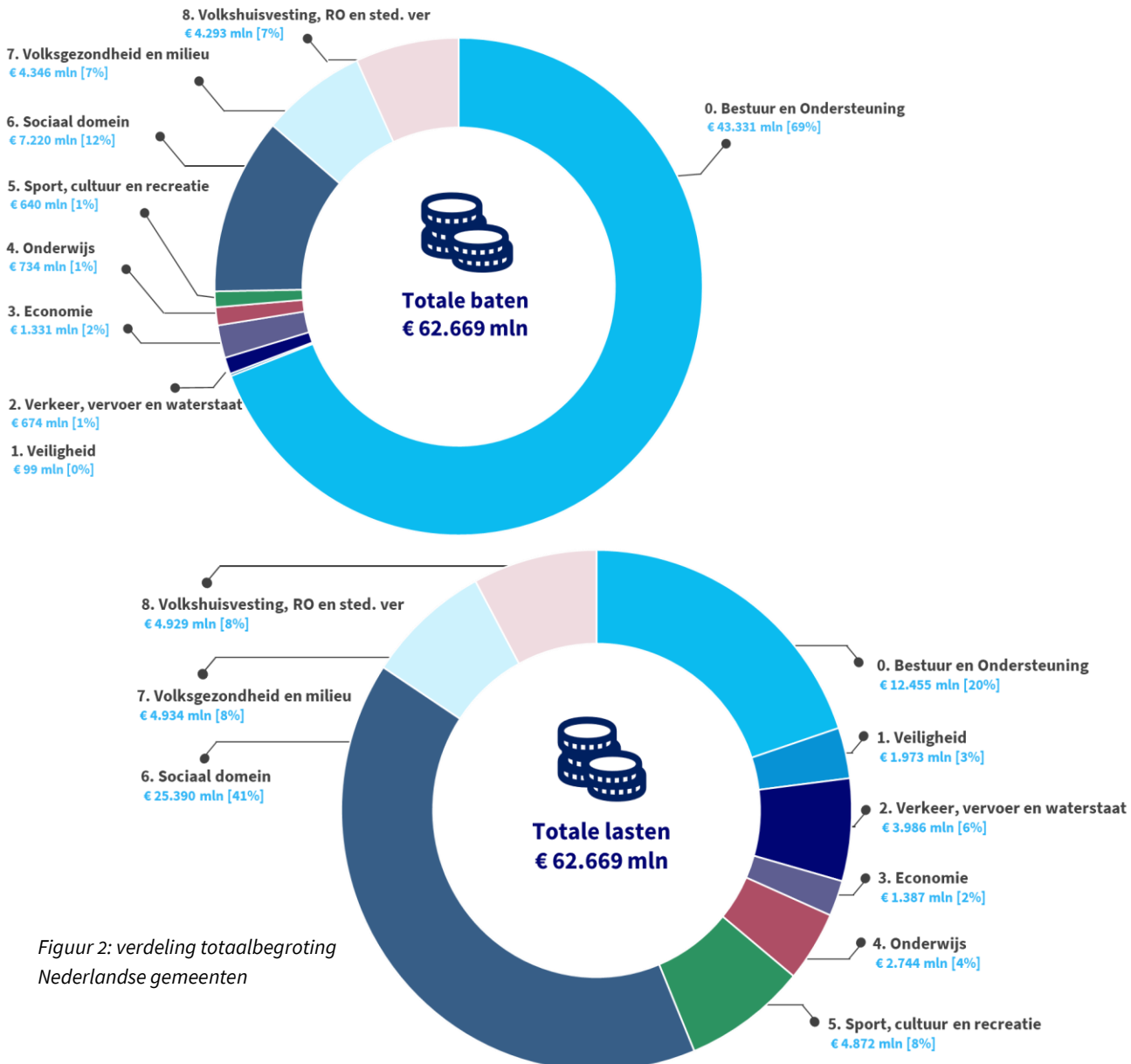
We rapporteren de cijfers vanuit het perspectief van gemeenten. Dit betekent dat minder inkomsten en meer kosten beide worden gezien als een extra last ten opzichte van de begroting. Daling van kosten (een besparing) presenteren we als negatief effect op dit totaal.

Naast deze cijfers, geven we waar mogelijk kwalitatief een eerste schets van de situatie in 2021. Helaas is de ontwikkeling van het virus nog zo onzeker, dat er in veel gevallen geen zicht is op de situatie in 2021. In dat geval zeggen we hier niks over.

Alle genoemde cijfers zijn gebaseerd op de verwachtingen van gemeenten met de kennis van dit moment. De analyse van (verwachte) extra kosten geeft een eerste indicatie, geen zwart op wit eindbeeld.

Verdeling totaalbegroting Nederlandse gemeenten

In de onderstaande figuren is verdeling van de totaalbegroting van Nederlandse gemeenten op basis van de lv3-taakvelden weergegeven. Deze dienen om de genoemde bedragen in H3 beter te kunnen duiden. U ziet bijvoorbeeld dat vanuit de meeste baten worden geboekt onder taakveld 0. Bestuur en Ondersteuning en vanuit de meeste lasten vallen onder taakveld 6. Sociaal Domein.

Figuur 2: verdeling totaalbegroting Nederlandse gemeenten

3.3 Een totaaloverzicht

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de financiële effecten voor elk effect in de realisatie en het worstcasescenario. Per effect hebben we de financiële gevolgen in de realisatie, de prognose en cumulatief weergegeven. We beschrijven vervolgens de meest opvallende effecten. In de rest van het hoofdstuk vindt u elk effect in detail verder beschreven.

Overzicht financiële effecten in de realisatie en het worstcasescenario (x € 1.000.000)			
Effect	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
0A Meer uitgaven coronaproof verkiezingen	n.s. ¹²	n.s.	n.s.
0B Extra uitgaven digitalisering	21,3 – 23,3	0,0 – 22,3	21,3 – 45,7
0C Besparing werknemersuitgaven	-/- 0,0 – 13,2	-/- 0,0 – 29,6	-/- 0,0 – 39,8
0D Extra uitgaven overhead	4,7 – 4,7	3,8 – 3,8	8,6 – 8,6
0E Minder OZB-inkomsten	0,0 – 14,4	6,8 – 42,0	6,8 – 56,3
0F Minder inkomsten parkeren	128,4 – 156,9	153,8 – 188,0	282,2 – 344,9
0G Minder inkomsten precario- en reclame	36,1 – 44,1	64,8 – 79,3	100,9 – 123,3
1A Extra uitgaven handhaving openbare orde	12,9 – 15,7	23,8 – 29,1	36,7 – 44,9
2A Extra uitgaven door verkeersmaatregelen	6,2 – 6,5	7,2 – 7,8	13,4 – 14,3
2B Minder inkomsten scheepvaart	0,9 – 1,1	1,9 – 2,2	2,8 – 3,3
2C Extra negatief saldo OV	n.s.	n.s.	n.s.
3A Financiële steun aan ondernemers	n.s.	n.s.	n.s.
3B Minder inkomsten toeristenbelasting	71,3 – 87,2	132,4 – 161,9	203,8 – 249,1
3C Verandering in promotionele activiteiten	1,1 – 1,1	0,2 – 0,2	1,3 – 1,3
4A Extra uitgaven onderwijshuisvesting	0,8 – 0,8	0,0 – 0,0	0,8 – 0,8
4B Verandering uitgaven leerlingenvervoer	-/- 2,8 – 0,0	-/- 2,8 – 0,0	-/- 5,6 – 0,0
4C Extra uitgaven onderwijsbeleid	2,9 – 2,9	15,4 – 17,1	18,2 – 19,9
5A Extra uitgaven sport	54,4 – 66,5	132,8 – 162,4	187,3 – 228,9
5B Extra uitgaven cultuurpodia ¹³	26,6 – 32,5	71,4 – 87,3	98,0 – 119,8
5C Extra uitgaven musea ¹³	4,8 – 5,9	11,3 – 13,8	16,1 – 19,7
5D Extra uitgaven bibliotheken	0,0 – 2,4	4,2 – 8,3	4,2 – 10,7
5E Extra uitgaven lokale media	2,3 – 3,1	5,9 – 6,7	8,2 – 9,8
5F Extra uitgaven aanpassing openbaar groen	2,8 – 3,0	8,1 – 8,5	11,0 – 11,5
6A Extra uitgaven buurt- en clubhuizen	6,9 – 7,1	12,4 – 24,2	19,3 – 31,3
6B Extra uitgaven kinderopvang	1,5 – 1,7	4,1 – 5,0	5,6 – 6,7
6C Extra lasten crisisopvang en opvang kinderen	2,6 – 2,6	24,7 – 24,7	27,2 – 27,2
6D Extra uitgaven eHealth	n.s.	n.s.	n.s.
6E Extra uitgaven door Tozo	1.450,0	11.450,0	2.900,0

¹² Wanneer het effect niet substantieel is, noteren we het in de tabel als *n.s.*

¹³ Voor cultuurpodia en musea is parallel ook breder onderzoek gedaan door VNG & OCW

Andersson Elffers Felix

6F	Extra lasten BUIG: (bijzondere) bijstand	96,0 - 117,3	437,7 - 534,9	533,7 - 652,2
6G	Kwijtschelding gemeentelijke belastingen	0,0 - 0,0	55,7 - 55,7	55,7 - 55,7
6H	Extra uitgaven ondersteuning SW-bedrijven	47,9 - 58,5	144,8 - 177,0	192,7 - 235,6
6I	Extra uitgaven doelgroepenvervoer	2,8 - 3,5	2,8 - 3,5	5,6 - 7,0
6J	Extra uitgaven re-integratie	6,1 - 6,1	14,7 - 15,5	20,8 - 21,6
6K	Extra compensatie WMO & Jeugd aanbieders	14,8 - 15,8	51,6 - 61,7	66,4 - 77,6
6L	Extra uitgaven schuldhulpverlening	5,0 - 6,1	64,4 - 78,7	69,3 - 84,8
6M	Extra uitgaven maatschappelijke opvang	17,1 - 20,8	40,2 - 49,2	57,3 - 70,0
7A	Extra uitgaven GGD'en en Veiligheidsregio's ¹⁴	40,0 - 40,0	434,0 - 434,0	474,0 - 474,0
7B	Extra uitgaven afvalinzameling	15,4 - 15,7	16,2 - 17,8	31,7 - 33,5
7C	Extra uitgaven uitvaarten	2,3 - 2,6	2,6 - 2,9	4,9 - 5,5
8A	Lasten door gebiedsexploitatie	0,0 - 0,0	4,7 - 8,2	4,7 - 8,2
9A	Minder winst uit eigen bedrijven	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
9B	Lagere retributies en leges	47,1 - 57,6	104,9 - 128,2	152,0 - 185,8

Tabel 2: Overzicht financiële effecten in de realisatie en het worstcasescenario

De grootste financiële effecten

De grootste financiële effecten in 2020 zijn te verwachten bij:

- Extra lasten BUIG: (bijzondere) bijstand
- Minder inkomsten parkeren
- Minder inkomsten toeristenbelasting

Gemeenten schatten de financiële effecten van de extra lasten voor (bijzondere) bijstand, de gemiste parkeerinkomsten en gemiste toeristenbelasting als grootste effecten in 2020. Dezelfde drie effecten zijn ook in realisatie de grootste. Daarnaast hebben gemeenten veel meerkosten gemaakt in de realisatie voor steun aan de sportsector, sociaalwerkbedrijven (SW-bedrijven). Gemeenten missen juist veel inkomsten uit leges. In de prognose verwachten gemeenten ook veel meerkosten te maken voor ondersteuning aan SW-bedrijven. Deze blijven relatief lang last houden van de coronacrisis, vanwege moeilijkheden omtrent het heropstarten van de productie.

Hieronder beschrijven we alle effecten in meer detail en schetsen we ook de cijfers van het bestcasescenario.

3.4 0. Bestuur en ondersteuning

Effect 0A – Meer uitgaven coronaproof verkiezingen

Financieel effect meer uitgaven coronaproof verkiezingen (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	Niet substantieel	Niet substantieel	Niet substantieel
Worst case scenario		Niet substantieel	Niet substantieel

¹⁴ De opbouw van deze effecten is overgenomen van ander onderzoek en gebaseerd op een andere methode.

Andersson Elffers Felix

In de periode tot 1 juni hebben gemeenten geen extra kosten gemaakt

In maart 2021 vinden de Tweede Kamerverkiezingen plaats. Deze zullen waarschijnlijk anders (coronaproof) worden ingericht. Hiervoor zijn naar verwachting behoorlijk wat aanpassingen voor nodig, waarbij ook extra kosten gemaakt moeten worden. Momenteel wordt hier bij gemeenten echter nog niet op het geanticipeerd. Dit maakt dat er tot op heden nog geen extra uitgaven zijn gedaan.

Er staan ook herverdelingsverkiezingen gepland in het kader van de splitsing van de gemeente Haren en de samenvoeging van de gemeenten Loppersum, Appingedam en Delfzijl. Er is geen zicht op de impact van corona op deze verkiezingen.

Ook voor de rest van 2020 zien gemeenten geen toename van kosten

Gemeenten geven aan ook voor de rest van 2020 geen aanvullende kosten te verwachten, anders dan opgenomen in de begroting. Dit geldt voor zowel het bestcasescenario als het worstcasescenario.

Dit geldt naar verwachting wel voor 2021, de grootte hiervan is nog niet te schatten

Het Rijk zoekt de komende maanden naar een vorm hoe de Tweede Kamerverkiezingen kunnen worden ingericht. Gemeenten zullen hier separaat over worden geïnformeerd, ook met betrekking tot de kosten. Gemeenten kunnen op dit moment nog geen inschatting maken van de extra kosten voor 2021.

Effect OB – Extra uitgaven digitalisering

Financieel effect extra uitgaven digitalisering (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	21,3 – 23,3	0 – 4,2	21,3 – 27,5
Worst case scenario		0,0 – 22,3	21,3 – 45,6

Tot 1 juni hebben gemeenten circa € 21 tot € 23 miljoen extra uitgegeven

In de afgelopen maanden is er bij veel gemeenten versneld gedigitaliseerd. Denk hierbij aan het uitbreiden van de thuiswerkomgeving van gemeentelijk personeel en investeringen in software (bijvoorbeeld Microsoft Teams) en hardware (laptops). Een enkele gemeente geeft aan de uitrol van bijvoorbeeld Microsoft Teams al vóór 2020 ingezet te hebben, waardoor er nu geen extra kosten meer hoeven te worden gemaakt.

De hier opgenomen kosten zijn daarmee in beperkte mate daadwerkelijk kosten als gevolg van de coronacrisis. Het versneld digitaliseren kan echter ook een gevolg zijn van achterstallige voorzieningen. Omdat hierover geen eenduidig beeld is, zijn alle gerapporteerde kosten meegenomen in het onderzoek.

In het worstcasescenario voorzien gemeenten veel meer kosten dan in het bestcasescenario

Het merendeel van de investeringen is in de maanden april en mei gedaan, direct na de start van de intelligente lockdown. In de maanden na juni verwachten gemeenten een gering bedrag aan extra kosten voor de eventuele nasleep in aanschaf van software en hardware. Als er rekening wordt gehouden met het worstcasescenario is er aanzienlijk meer geld nodig. Enkele gemeenten geven namelijk aan extra kosten te verwachten in dit scenario. Het blijven streamen van bijvoorbeeld raadsvergaderingen vraagt om verdere investeringen en mogelijk het breder vervangen van apparatuur, zoals laptops. Dit komt nog bovenop de eventuele

Andersson Elffers Felix

nasleep in aanschaf van software en hardware. Het maximale bedrag aan extra kosten bedraagt in het worstcasescenario daarom € 22,3 miljoen.

Bij de start van 2021 zijn de kosten wel gemaakt, deze zullen dan beperkt toenemen

Gemeenten nemen aan dat er geen additionele investeringen nodig zijn als gemeenten in 2020 alle maatregelen hebben genomen om te digitaliseren. Voorbeeld: als het personeel in 2020 voorzien wordt van een nieuwe laptop met de benodigde software, zal dat in 2021 niet nog eens tot veel extra kosten leiden.

Effect 0C – Besparing werknemersuitgaven

Financieel effect besparing werknemersuitgaven (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario (besparing)	-/- 0,0 – 13,2	-/- 0,0 – 8,0	-/- 0,0 – 21,2
Worst case scenario (besparing)	-/- 0,0 – 13,2	-/- 0,0 – 29,6	-/- 0,0 – 39,8

Door minder werknemersuitgaven waren er al tot wel € 13 miljoen lagere lasten

In de afgelopen maanden hebben doorgaans de meeste gemeenten minder geld uitgegeven aan opleidingen van medewerkers, omdat deze zijn uitgesteld of geannuleerd. De reiskosten van medewerkers betaalden de meeste gemeenten door. Per saldo leverde dit tot en met juni een besparing op.

Voor de rest van 2020 voorzien gemeenten ook een lichte daling in kosten

In principe zal het effect dat tot en met juni is ingezet, zichtbaar blijven na juni. Ook voor de tweede helft van 2020 verwachten gemeenten minder geld uit te geven aan opleidingen, omdat ze uitgesteld worden of digitaal worden gevolgd. Omdat de meeste gemeenten reiskosten doorbetalen wordt er ook geen verandering verwacht met betrekking tot de reiskosten (ook niet als er geleidelijk weer op kantoor gewerkt wordt). Er wordt daarom een lichte besparing verwacht in het bestcasescenario. In het worstcasescenario voorzien gemeenten om dezelfde redenen als in de realisatie een grotere besparing te realiseren.

Dit geldt naar verwachting ook voor 2021, vergelijkbaar met het bestcasescenario

Het is mogelijk dat thuis werken in 2021 de norm blijft en gemeenten ervoor kiezen reiskosten niet meer door te betalen in 2021. Opleidingsbudgetten zullen naar alle waarschijnlijkheid anders worden ingezet, bijvoorbeeld meer digitaal. De situatie in 2020 zal dus worden doorgetrokken in 2021.

Effect 0D – Extra uitgaven overhead

Financieel effect extra uitgaven overhead (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	4,7 - 4,7	3,1 - 3,1	7,9 - 7,9
Worst case scenario	4,7 - 4,7	3,8 - 3,8	8,6 - 8,6

Gemeenten hebben tot juni zo'n € 5,1 miljoen extra kosten gemaakt

Naast uitgaven aan digitalisering en opleidings- en reiskosten, geven enkele gemeenten aan extra overheaduitgaven te hebben. Dit gaat bijvoorbeeld om extra communicatiekosten

Andersson Elffers Felix

richting de inwoners, het faciliteren van geschikte thuiswerkplekken (bijvoorbeeld door de aanschaf van bureaustoelen) en het inkopen van persoonlijke beschermingsmiddelen.

Gemeenten voorzien een lichte toename van kosten, deze bedragen € 3 tot 4 miljoen

Het grootste gedeelte van de extra overhead kosten is gemaakt voor juni. Enkele kosten, zoals die voor persoonlijke beschermingsmiddelen, zullen ook na juni nog gemaakt worden. De kosten vallen iets hoger uit in het worstcasescenario omdat er dan meer kosten worden voorzien voor het gereedmaken en verbeteren van thuiswerkplekken in het najaar.

Effect 0E – Minder OZB-inkomsten¹⁵

Financieel effect minder OZB-inkomsten (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	0,0 – 14,4	5,7 – 19,5	5,7 – 33,8
Worst case scenario		6,8 – 42,0	6,8 – 56,3

Er is een gering effect zichtbaar tot en mei, met een oninbaar maximum van € 14 miljoen

Afgezet tegen de totale OZB-inkomsten van gemeenten (€ 4,3 miljard), treedt er een zeer gering effect op. Alle onroerend zaakbelastingen zijn opgelegd in de eerste maanden van 2020. Een deel van de gemeenten geeft aan uitstel te hebben verleend. Ze verwachten dat het grootste gedeelte van de belastingen uiteindelijk wel zal worden betaald. Wel rekenen sommige gemeenten op een kleine inkomstendaling doordat bedrijven de afgelopen maanden mogelijk failliet zijn gegaan. Dit leidt tot afstel van betaling. Hierbij moet wel vermeldt worden het een eerste prognose betreft, omdat het lastig is te schatten is welk deel van de uitstel daadwerkelijk tot afstel leidt. Dit deel is oninbaar.

Voor de rest van 2020 zien gemeenten wel risico's in het voldoen van de betaling

Ook na juni zal er mogelijk afstel van betalingen plaatsvinden door faillissementen. Het financiële effect is in het worstcasescenario groter dan in het bestcasescenario: een tweede lockdown heeft immers grotere financiële gevolgen voor ondernemers. Het maximaal effect is dan € 42 miljoen.

Effect 0F – Minder inkomsten parkeren

Financieel effect minder inkomsten parkeren (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	128,4 – 156,9	80,4 – 98,3	208,8 – 255,2
Worst case scenario		153,8 – 188,0	282,2 – 344,9

In Q2 zijn gemeenten € 128 tot 157 miljoen aan parkeerinkomsten misgelopen

Een van de grote effecten van corona op de inkomsten van gemeenten is de vermindering van inkomsten voor parkeren. In 2020 was door de gemeenten ruim 1 miljard aan parkeerinkomsten begroot. Door de coronamaatregelen is het binnen- en buitenlands toerisme afgenomen en daarmee ook de inkomsten voor betaald parkeren en naheffingen (boetes). Opvallend is dat middelgrote en grote gemeenten aangeven meer inkomsten te

¹⁵ Bij dit effect zijn de OZB-inkomsten voor woningen en niet-woningen gezamenlijk opgevraagd. De gemiste inkomsten zijn daarom ook afgezet tegen de som van taakveld 0.61 en taakveld 0.62.

Andersson Elffers Felix

missen dan de G4-gemeenten. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat G4-gemeenten vaak via parkeervergunningen ook inkomsten ontvangen van inwoners buiten het centrum, terwijl middelgrote en grote gemeenten voor parkeerinkomsten afhankelijker zijn van bezoekers. Veel kleinere gemeentes geven aan geen of weinig betaald parkeren te hebben in hun gemeenten, waardoor het effect beduidend minder groot is. Het verschil tussen de gemeenten is hier dus fors, maar het effect middelt zich uit tot een daling van inkomsten rond de 12 à 15%.

Ook voor de rest van 2020 voorzien gemeenten een afname, deze is €80 tot €188 miljoen

Gemeenten geven aan dat de parkeerinkomsten vanaf juni weer toenemen, maar een volledige bezetting wordt niet voorzien. In het bestcasescenario zal er langzamerhand weer een stijging komen in de inkomsten. Het gemiste bedrag aan inkomsten zal in dat scenario in de tweede helft van het jaar lager liggen dan in de eerste helft. Er is geen sprake van een volledig herstel, omdat gemeenten ook in het bestcasescenario minder toeristen en inwoners in de binnenstad verwachten. In het worstcasescenario zal het bedrag aan gemiste inkomsten groter worden na juni. In dit geval gaan gemeenten ervan uit dat de parkeerinkomsten een langere periode nihil zullen zijn, omdat de coronamaatregelen weer strenger zullen worden en toerisme afneemt.

Effect OG – Minder inkomsten precario- en reclamebelasting

Financieel effect minder inkomsten precario- en reclamebelasting (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	36,1 – 44,1	34,2 – 41,8	70,3 – 85,9
Worst case scenario		64,8 – 79,3	100,9 – 123,3

Er zijn er tot juni € 36 tot € 44 miljoen lagere inkomsten van precariobelasting ingeschat

Gemeenten ervaren verschillende financiële gevolgen van precariobelasting. Er zijn veel gemeenten die geen precariobelasting innen. Dit zijn vooral kleine gemeenten. Zij ervaren logischerwijs geen financiële gevolgen voor precariobelasting. Daarnaast zijn er enkele gemeenten die alleen precariobelasting innen voor leidingen en kabels. Zij ervaren geen tot minimale inkomstenderving door de coronacrisis. Tot slot heft ongeveer de helft van de gemeenten precariobelasting op terrassen. In veel gevallen is deze belasting van maart tot en met mei niet geheven, wat het financiële effect van maximaal € 44,1 miljoen verklaart.

Bijna alle gemeenten geven aan dat er geen significant verschil is in inkomsten van reclamebelastingen. Sowieso worden deze vaak doorgezet naar ondernemersverenigingen, waardoor een mogelijke derving in inkomsten geen financieel effect heeft op de gemeente.

Ook voor de rest van 2020 zien gemeenten een afname van precario-opbrengsten

Ondanks dat de terrassen weer open zijn per 1 juni, worden de precariobelastingen bij ondernemers in veel gemeenten niet volledig belegd. Dit is een beleidskeuze. Er zijn gemeenten die nu al besloten hebben in de rest van 2020 geen precariobelasting voor terrassen te heffen. Anderen hebben deze beslissing nog niet gemaakt, maar verwachten wel de horeca tegemoet te gaan komen.

In het bestcasescenario voorzien de meeste gemeenten nog steeds financiële moeilijkheden voor horecaondernemingen. In het worstcasescenario voorzien gemeenten dat daarbovenop terrassen weer een lange periode zullen sluiten. Het percentage aan inkomstenderving zal in dit geval in de tweede helft van het jaar hoger zijn dan in de eerste helft.

3.5 1. Veiligheid

Effect 1A – Extra uitgaven voor handhaven van de openbare orde

Financieel effect extra uitgaven handhaven openbare orde (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		16,1 - 19,7	29,0 – 35,4
Worst case scenario	12,9 - 15,7	23,8 - 29,1	36,7 – 44,9

Tot juni zijn er in handhaving van de openbare ruimte € 13 tot € 16 miljoen extra kosten

Een aantal gemeenten geeft aan extra handhavingskosten te hebben gemaakt tot en met juni als gevolg van de inzet van extra boa's. In de kleinere gemeenten is de percentuele stijging hiervan relatief hoog; in deze gemeenten zijn in verhouding met grotere gemeenten weinig boa's, dus de kosten van één extra boa is relatief groot. Andere gemeenten geven aan geschoven te hebben met taken van boa's, en daarom geen extra kosten te hebben gemaakt.

Ook voor de rest van 2020 zien gemeenten een lichte toename van kosten

Gemeenten in de dieptestudie geven aan dat de focus van de boa's op de corona-maatregelen druk heeft gelegd op de werkzaamheden van boa's. In het worstcasescenario is de kans groter dat er versterking nodig is, omdat boa's zelf ook ziek kunnen worden en de druk op boa's daardoor toeneemt. Gemeenten kijken verschillend aan tegen de gevolgen in het bestcasescenario. Sommige gemeenten verwachten de extra inhuur weer af te kunnen bouwen. Andere gemeenten verwachten juist meer te moeten gaan handhaven nu mensen weer naar buiten mogen. Gemiddeld genomen zijn in het worstcasescenario de kosten over de rest van het jaar vergelijkbaar met de maanden maart, april en mei, maar zijn zij in totaal hoger door de langere looptijd.

3.6 2. Verkeer, vervoer en waterstaat

Effect 2A – Extra uitgaven door extra verkeersmaatregelen

Financieel effect extra uitgaven door extra verkeersmaatregelen (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		5,2 - 5,2	11,4 – 11,7
Worst case scenario	6,2 - 6,5	7,2 - 7,8	13,4 – 14,3

Er zijn tot juni ongeveer € 6,5 miljoen extra kosten gemaakt

Er bestaan grote verschillen tussen gemeenten wat betreft de extra kosten die zij rapporteren aan verkeersmaatregelen. Sommige gemeenten melden wat kosten te hebben gemaakt ten behoeve van een aantal extra verkeersborden en dergelijke, maar geven aan dat het niet om noemenswaardige bedragen gaat. Andere gemeenten melden echter wel redelijke kosten te hebben gemaakt. Bijvoorbeeld om extra verkeersborden te plaatsen, maar ook om verkeersregelaars in de binnenstad in te zetten om het (wandel)verkeer in goede banen te leiden. Een enkele gemeente meldt juist te besparen omdat grote evenementen zijn afgelast, waar normaal een groot deel van de begrote kosten heen gaat.

Andersson Elffers Felix

In de rest van 2020 voorzien gemeenten extra kosten in lijn met de realisatie

In het bestcasescenario verwachten de gemeenten nog een beperkt bedrag uit te geven. In het worstcasescenario verwachten zij een vergelijkbaar bedrag uit te geven als in de realisatie.

Effect 2B – Minder inkomsten scheepvaart

Financieel effect minder inkomsten scheepvaart (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	0,9 - 1,1	1,2 - 1,4	2,1 – 2,5
Worst case scenario		1,9 - 2,2	2,8 – 3,3

Een daling in de scheepvaartactiviteit heeft effect op enkele gemeenten

Gemeenten die normaliter hoge inkomsten hebben uit scheepvaart zien in de eerste helft van 2020 een forse daling in deze inkomsten. Bij de gemeenten waar dit speelt komt de daling voort uit zowel havengelden als brug- en sluisgelden. Omdat eigen bewoners nog steeds gebruik maken van hun boten (hoewel minder dan normaal) blijft de inkomstenstroom enigszins op peil. De meeste gemiste inkomsten komen voort uit het wegvallen van toerisme. Er zijn echter ook veel gemeenten die normaliter geen inkomsten uit scheepvaart halen, of waarbij deze zijn ondergebracht binnen een havenbedrijf (en dus worden gedekt onder eigen deelnemingen).

Ook voor de rest van 2020 verwachten deze gemeenten een daling

De meeste gemeenten met veel scheepvaart hebben goede hoop dat in het bestcasescenario nog een redelijk deel van de inkomsten in 2020 wel wordt binnengehaald. Door de eerste lockdown zijn relatief weinig inkomsten misgelopen omdat het hoogtepunt van het vaarseizoen in juli en augustus ligt. Om dezelfde reden verwachten deze gemeenten ook in het worstcasescenario nog wel enige inkomsten binnen te halen.

Effect 2C – Extra negatief saldo OV

Financieel effect extra negatief saldo OV (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	Niet substantieel	Niet substantieel	Niet substantieel
Worst case scenario	Niet substantieel	Niet substantieel	Niet substantieel

Gemeenten maken geen extra kosten voor het openbaar vervoer

Alle gemeenten geven aan zij vanuit het gemeentelijke budget geen extra kosten maken voor openbaar vervoer. Veel gemeenten geven aan dat het openbaar vervoer via de provincie loopt. Er wordt dan ook geen effect verwacht voor de tweede helft van 2020 en 2021. Wel loopt er in de grote steden een apart traject om vergoeding te krijgen voor het OV van het Rijk, waarbij de gemeenten ook direct betrokken zijn.

3.7 3. Economie

Effect 3A – Financiële steun aan ondernemers

Financieel effect steun aan ondernemers (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	Niet substantieel	Niet substantieel	Niet substantieel
Worst case scenario		Niet substantieel	Niet substantieel

Er is tot juni incidenteel geen substantiële steun geboden aan ondernemers

Vrijwel alle gemeenten hebben aangegeven tot op heden nog geen tot zeer beperkt financiële ondersteuning hebben geboden aan ondernemers, welke niet middels andere, soms landelijke, compensatie tegemoet zijn gekomen. Een enkele gemeente meldde wel steun te hebben geboden. Dit betrof incidentele tegemoetkoming aan kleine ondernemers. Omdat steun aan ondernemers een beleidskeuze is, hebben we besloten dit bedrag niet op te nemen.

Voor de rest van 2020 voorzien gemeenten nog geen structurele financiële effecten

Gemeenten geven aan dat zij momenteel nog niet verwachten meer structurele financiële hulp te gaan bieden aan ondernemers, buiten de reeds bekende steun op andere taakvelden om. Bovendien geven gemeenten aan dat het lastig voorspellen is of er meer steun geboden gaat worden, omdat dit een politieke beslissing is.

Effect 3B – Minder inkomsten toeristenbelasting

Financieel effect minder inkomsten toeristenbelasting (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	71,3 - 87,2	62,2 - 78,1	133,6 - 163,3
Worst case scenario		132,4 - 161,9	203,8 - 249,1

Het mislopen van inkomsten uit toeristenbelasting is een zware financiële tegenvaller

Veel gemeenten geven aan dat het mislopen van inkomsten uit toeristenbelasting een zware financiële tegenvaller is. Tot juni zijn er al ongeveer € 71 - € 87 miljoen inkomsten misgelopen. Dit ten opzichte van de € 400 miljoen jaarinkomsten. Uiteraard is het effect bij toeristische gemeenten een stuk beter voelbaar dan bij niet-toeristische gemeenten, maar elke gemeente in de dieptestudies rapporteert inkomsten mis te lopen. In de realisatie komt dit gemiddeld uit op een daling van ongeveer een vijfde ten opzichte van de jaarbegroting. Hierbij moet wel vermeldt worden dat hoewel 85% van de gemeenten toeristenbelasting heft, de absolute inkomsten als het relatieve belang voor de gemeentebegroting een zeer grote spreiding kent. In enquête geven meerdere kleine gemeenten bijvoorbeeld aan geen toeristenbelasting te heffen.

Ook in de rest van 2020 verwachten gemeenten flinke bedragen te missen

Het financiële effect in de rest van 2020 is sterk afhankelijk van de ontwikkeling van het coronavirus. Dit verklaart de grote verschillen tussen het worst case en bestcasescenario. In het bestcasescenario geven gemeenten aan nog wel te verwachten in de zomerperiode wat inkomsten te missen, maar dat de schade relatief beperkt blijft. Hierbij moet wel gezegd worden dat steden waar veel internationale toeristen en expats komen ook in het bestcasescenario veel inkomsten verwachten mis te lopen. Dit zijn voornamelijk de grote

Andersson Elffers Felix

steden. In het worstcasescenario verwachten gemeenten dat de inkomsten achter blijven in lijn met de realisatie.

Dit geldt naar verwachting ook voor 2021, de grootte hiervan is nog niet te schatten

Een daling in de toeristenbelasting zal ook in 2021 aanhouden. Zeker het internationale toerisme zal langzaam aantrekken, met name de grote steden blijven hier dus last van houden. Indien het mogelijk is en blijft dat binnenlandse reizen gemaakt kunnen worden, is de verwachting wel dat dit in veel gemeenten het gemis van buitenlandse toeristen enigszins compenseert.

Effect 3C – Verandering in promotionele activiteiten

Financieel effect verandering promotionele activiteiten (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	1,1 - 1,1	0,8 - 0,8	1,9 - 1,9
Worst case scenario		0,2 – 0,2	1,3 – 1,3

Per saldo zijn er door gemeenten beperkt minder inkomsten gegenereerd, € 1 miljoen

Economische promotie betreft activiteiten van gemeenten die haar 'op de kaart zetten'. Denk hierbij aan promotionele activiteiten die bedrijvigheid aantrekken, zoals reclame maken voor grote evenementen. In bijna alle gemeenten zijn er, op grote of op kleine schaal, evenementen niet doorggegaan. Dit zorgt er in veel gevallen voor dat de kosten zijn afgenomen. Veel gemeenten noemen echter ook dat het geld voor economische promotie in veel gevallen conform begroting is uitgegeven, om lokale ondernemers zoveel mogelijk te helpen. Daarnaast zijn er ook activiteiten binnen dit effect die gemeenten geld opleveren. Amsterdam noemt bijvoorbeeld het aanbieden van welkomsservices aan internationale nieuwkomers. Deze service genereert door de coronacrisis minder inkomsten. Per saldo lopen gemeenten hier 1,1 miljoen euro mis.

Het uitstellen van het Eurovisiesongfestival heeft voor de gemeente Rotterdam tot extra kosten geleid, omdat niet alle ramingen doorgeschoven kunnen worden naar 2021. De kosten die hiervoor zijn gemaakt zijn buitenproportioneel en niet vergelijkbaar met andere gemeenten. Daarom is dit bedrag niet meegenomen in bovenstaande percentages.

In de tweede helft van 2020 zullen de extra kosten minder worden dan voor juni

De verwachte kosten en gemiste inkomsten in de tweede helft van 2020 wordt vergelijkbaar ingeschat als in de realisatie. De reden waarom in het bestcasescenario minder extra kosten zijn, is omdat er dan nog meer bespaard wordt door gemeenten op de economische promotie voor evenementen.

3.8 4. Onderwijs

Effect 4A – Extra uitgaven onderwijshuisvesting

Financieel effect extra uitgaven onderwijshuisvesting (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		0,0 - 0,0	0,8 – 0,8
Worst case scenario	0,8 - 0,8	0,0 - 0,0	0,8 – 0,8

Het financiële effect van onderwijshuisvesting is zeer beperkt: € 0,8 miljoen

Vrijwel elke gemeente meldt geen extra uitgaven voor onderwijshuisvesting. Indien scholen aanpassingen willen of moeten maken om veilig onderwijs te kunnen geven, zijn deze in eerste instantie voor eigen rekening. Bij de gemeenten zijn nog vrijwel geen signalen ontvangen dat dit een probleem vormt bij scholen. Een van de tien gemeenten in het casuonderzoek geeft aan noodopvang te hebben betaald, dit is naar verhouding geëxtrapoleerd.

Gemeenten verwachten geen extra kosten te maken in 2020 en 2021

Geen enkele gemeente verwacht nog extra lasten dit jaar voor onderwijshuisvesting. Naar verwachting maken gemeenten ook geen extra kosten in 2021.

Effect 4B – Verandering uitgaven leerlingenvervoer

Financieel effect uitgaven leerlingenvervoer (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario (besparing)		0,00 - 0,0	-/- 2,8 - 0,0
Worst case scenario (besparing)	-/- 2,8 - 0,0	-/- 2,8 - 0,0	-/- 5,6 – 0,0

Op leerlingenvervoer is in de realisatie een besparing gerealiseerd tussen € 0 en € 3 miljoen

Het leerlingenvervoer is door de gemeenten in de regel gewoon doorbetaald. Sommige gemeenten geven aan 80% van de gebruikelijke vergoeding te hebben uitbetaald en daarom in de realisatie tot juni iets besparen.

Voor de rest van 2020 verwachten gemeenten geen extra kosten

In het bestcasescenario verandert er volgens de meeste gemeenten niets ten opzichte van de begroting. Soms wordt aangegeven dat er in de toekomst ook weer extra kosten gemaakt moeten worden, bijvoorbeeld omdat er extra gereden moet worden door de 1,5 meterregel. De besparing en de extra kosten kunnen dan ongeveer tegen elkaar worden weggestreept. In het worstcasescenario is een vergelijkbare besparing als met de realisatie mogelijk.

Effect 4C – Extra uitgaven onderwijsbeleid

Financieel effect extra uitgaven onderwijsbeleid (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		15,2 - 16,9	18,1 – 19,7
Worst case scenario	2,9 - 2,9	15,4 - 17,1	18,2 – 19,9

Extra uitgaven in het kader van onderwijsbeleid hebben tot juni ongeveer € 3 miljoen gekost

Sommige gemeenten geven aan extra kosten te maken in het kader van onderwijsbeleid. In de realisatie betreft dit het voorzien van kinderen uit achtergestelde gezinnen met digitale middelen (zoals laptops), zodat zij ook thuis onderwijs konden blijven volgen.

Zomerscholen zijn de voornaamste oorzaak van de kostenstijging in de rest van 2020

In de prognose verwachten sommige gemeenten voornamelijk kosten te maken voor het (gedeeltelijk) vergoeden van zomerscholen. Zomerscholen worden opgezet voor leerlingen die een achterstand hebben opgelopen tijdens de sluiting van de scholen. Deze programma's zijn nog volop in ontwikkeling, waardoor de precieze kosten lastig in te schatten zijn. Ook meldt een enkele gemeente extra personeel in te huren voor extra leerplicht-controles, omdat leerlingen niet bij de les verschenen.

3.9 5. Sport, cultuur en recreatie

Er bestaat een verschil tussen de cijfers genoemd bij de gerealiseerde financiële effecten gericht op cultuur in dit hoofdstuk, en die genoemd in een onderzoek uitgevoerd door de VNG in samenwerking met het ministerie van OCW. Om dit te verklaren is het belangrijk om de verschillende onderzoeksmethoden van beide onderzoeken in acht te nemen. Dit onderzoek is gebaseerd op een eenzijdige benadering vanuit de op dat moment bekende inzichten van gemeenten. Voor gemeenten was het nog onbekend wat het Rijk voor steun zou bieden. Gemeenten hebben aangegeven wat zij tot dan toe (zo feitelijk mogelijk) besteed hebben. Daarentegen heeft de VNG met het ministerie van OCW onderzocht wat nodig is om de culturele sector in Nederland overeind te houden. Dit is een veel omvangrijkere blik dan de onder 5B, 5C en 5D genoemde posten. Met vanzelfsprekend ook een substantieel groter bedrag. Financiële inzet voor de bredere podiumkunsten (professioneel en amateur), muziekscholen, beeldende kunst, festivals, cultureel erfgoed, bioscopen en filmtheaters zijn niet ter sprake gekomen in de dieptestudies en enquête bij gemeenten. Om alle bovenstaande redenen is het belangrijk dat beide bedragen niet met elkaar vergeleken worden.

Daarnaast valt op dat er relatief weinig is gecompenseerd in de realisatie door gemeenten. Dit komt voornamelijk omdat er nog veel onduidelijkheid bestond over de compensatie vanuit het Rijk. Voor sommige effecten was er nog geen bedrag duidelijk, voor andere effecten was het bedrag wel duidelijk maar niet de verdeling per onderdeel. In de realisatie spreken gemeenten voor de volgende effecten daarom vooral over het kwijtschelden voor huur, en nog weinig over steunmaatregelen en dergelijke.

Effect 5A – Extra uitgaven sport

Financieel effect extra uitgaven sport (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		60,0 – 73,4	114,5 – 139,9
Worst case scenario	54,4 – 66,5	132,8 – 162,4	187,3 – 228,9

Gemeenten hebben tot juni € 55 tot 67 miljoen extra kosten gemaakt voor sport

Iedere gemeente ziet tot en met juni het effect van minder sportinkomsten en extra sport-uitgaven. Dit effect geldt gelijkmatig voor zowel kleine, middelgrote, grote en G4-gemeenten. Inkomstenderving is vaak het gevolg van kwijtschelding van huur of gemiste inkomsten van

Andersson Elffers Felix

sportkantines of zwembaden. Extra uitgaven zijn een gevolg van extra subsidies of steunfondsen.

Zeker in het worstcasescenario worden in 2020 flinke extra lasten verwacht door gemeenten

Ook in het bestcasescenario zet dit financiële effect door. Sportclubs en -verenigingen en zwembaden zullen aanpassingen moeten doen en zijn niet in de mogelijkheid om op volle kracht te opereren. In het worstcasescenario zullen sportclubs en zwembaden weer moeten sluiten. Dit zal een groot financieel effect hebben. Politieke besluiten over het kwijtschelden van huur of extra steunmaatregelen maken voorspellingen enigszins onzeker, maar gemeenten gaan er vaak toch van uit dat er wel extra lasten zullen ontstaan.

Effect 5B – Extra uitgaven cultuurpodia

Financieel effect extra uitgaven cultuurpodia (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	26,6 - 32,5	44,8 - 54,7	71,4 – 87,2
Worst case scenario		71,4 – 87,3	98,0 – 119,8

Door sluitingen van cultuurpodia zijn er tot juni € 27 tot € 33 miljoen extra kosten gemaakt

De cultuursector is in heel Nederland hard geraakt. De huur van cultuurpodia en -verenigingen is daarom in veel gemeenten kwijtgescholden. Er zijn tevens al enkele steunfondsen in het leven geroepen om cultuurinstellingen boven water te houden. Middelgrote gemeenten zien relatief meer extra lasten ten opzichte van de andere categorieën van gemeenten.

In de tweede helft van het jaar voorzien gemeenten meer kosten dan tot en met juni

Gemeenten melden dat het lastig is om de precieze kosten voor de rest van 2020 in te schatten, omdat veel cultuurinstellingen momenteel nog interen op hun eigen vermogen en daarom nog geen concrete steunverzoeken hebben ingediend. Het is wel de verwachting dat deze nog volgen, maar de hoogte daarvan is nog erg onzeker.

Veel gemeenten geven aan coulant om te gaan met subsidies: zelfs als niet aan de voorwaarden wordt voldaan wordt niks teruggevorderd. In het bestcasescenario zal er minder geld nodig zijn om cultuurpodia te ondersteunen, omdat er binnen de maatregelen mogelijkheden zijn om activiteiten te organiseren. Inkomsten uit entreegelden zullen dan weer enigszins kunnen herstellen. In het worstcasescenario zullen cultuurpodia een aantal weken dan wel maanden van de tweede helft van het jaar gesloten worden. De financiële klap is dan nog harder.

Effect 5C – Extra uitgaven musea

Financieel effect extra uitgaven musea (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	4,8 - 5,9	7,8 - 9,5	12,6 – 15,4
Worst case scenario		11,3 - 13,8	16,1 – 19,7

Andersson Elffers Felix

Gemeenten schatten € 5 tot € 6 miljoen aan extra lasten voor musea in de realisatie

Veel musea zijn tijdelijk gesloten geweest en kunnen ook momenteel nog niet de oude bezoekersaantallen toestaan. Zij hebben daarom te maken met sterk teruglopende inkomsten. Een paar gemeenten geven aan huur te hebben kwijtgescholden voor musea, waardoor zij inkomsten missen. De meeste gemeenten melden nu echter nog geen extra steun te hebben verleend, in welke vorm dan ook. Vrijwel alle gemeenten geven overigens aan de toegekende subsidie hoe dan ook niet terug te vorderen, ook niet als er niet aan de voorwaarden voldaan wordt. Dit zijn echter geen meerkosten, en zijn daarom niet meegenomen in de cijfers.

Het grootste deel van de kosten voor musea verwachten gemeenten in de rest van 2020

De gemeenten die nog geen steun hebben verleend, krijgen wel signalen dat musea zich in zwaar weer bevinden. Hoewel deze gemeenten aangeven dat steun aan musea goedgekeurd moet worden door de raad, en steun dus nog onzeker is, verwachten gemeenten wel in verschillende mate steun te verlenen. Omdat steunverzoeken tot nu toe nog veelal uitblijven, net als bij cultuurinstellingen, hebben gemeenten moeite met een accurate inschatting maken. Grote gemeenten rapporteren een iets zwaarder financieel effect, wat verklaard kan worden omdat er meer musea huisvesten in grote gemeenten. Of steun verleend wordt lijkt daarnaast enigszins afhankelijk of het museum vooral op entreegelden draait of het normaliter ook voornamelijk inkomsten uit subsidies genereert. In het bestcasescenario vallen de extra lasten uiteraard lager uit, omdat de verwachting is dat bezoekersaantallen weer sneller aantrekken.

Effect 5D – Extra uitgaven bibliotheken

Financieel effect extra uitgaven bibliotheken (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	0,0 – 2,4	0,0 – 4,2	0,0 – 6,5
Worst case scenario		4,2 – 8,3	4,2 – 10,7

Gemeenten rapporteren in de realisatie zeer beperkte extra lasten voor bibliotheken

Gemeenten schatten de steun die zij verlenen aan bibliotheken erg laag in. Bibliotheken ontvangen voornamelijk inkomsten uit subsidies en lidmaatschappen. Hierdoor is het financiële effect dat zij ondervinden door de coronacrisis relatief beperkt vergeleken met culturele instellingen en musea.

Voor de rest van 2020 zien gemeenten een lichte stijging van kosten

Ook in de rest van 2020 verwachten de meeste gemeenten niet veel kwijt te zijn aan steunmaatregelen voor bibliotheken. De abonnementen lopen gewoon door, wat de belangrijkste inkomstenbron voor gemeenten is naast de subsidies. De overige inkomsten, die behaald worden uit horeca of zaalverhuur, zijn niet dusdanig substantieel dat bibliotheken gelijk in grote problemen komen.

Effect 5E – Extra uitgaven lokale media

Financieel effect extra uitgaven lokale media (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	2,3 - 3,1	3,8 - 4,6	6,1 – 7,7
Worst case scenario		5,9 - 6,7	8,2 – 9,8

Vooraf kleine gemeenten melden extra uitgaven om lokale media te ondersteunen

Er zijn enkele gemeenten die lokale media extra ondersteunen in de coronacrisis. Gemeenten geven wel vaker aan dat lokale media te maken krijgen met dalende inkomsten, voornamelijk door teruglopende advertentie-inkomsten. Vooral in kleine gemeenten wordt er ook daadwerkelijk voor gekozen om deze lokale media te ondersteunen in de vorm van subsidie of inkoop van advertenties.

Voor de rest van 2020 voorzien gemeenten een lichte stijging van kosten

Ook in de rest van 2020 zullen lokale media te maken hebben met teruglopende inkomsten. In beide scenario's geven gemeenten daarom aan steun te blijven verlenen aan lokale media. In het bestcasescenario loopt dit op tot € 5,9 miljoen. In het worstcasescenario is dit € 6,7 miljoen.

Effect 5F – Extra uitgaven voor aanpassingen openbaar groen

Financieel effect extra uitgaven aanpassingen openbaar groen (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	2,8 - 3,0	4,8 - 4,8	7,6 – 7,9
Worst case scenario		8,1 - 8,5	11,0 – 11,5

Tot juni is maximaal € 3 miljoen extra uitgegeven aan aanpassingen van het openbaar groen

Het merendeel van de gemeenten geeft aan geen extra kosten te maken voor aanpassingen aan openbaar groen. Ze doen soms wel aanpassingen maar dit gebeurt allemaal binnen de begroting. Denk aan het tekenen van cirkels in het park, zodat groepen mensen afstand houden. Een paar gemeenten meldt wel meerkosten te maken. Bijvoorbeeld door fietsenrekken te verwijderen in het centrum om zo meer ruimte te creëren voor wandelaars.

Voor de rest van 2020 zien gemeenten een lichte stijging van kosten

Dezelfde tweedeling binnen de gemeenten bestaat wat betreft de prognose van de kosten in de rest van 2021. De gemeenten die nog niks hebben uitgegeven, verwachten ook geen extra kosten te maken. De gemeenten die al wel kosten hebben gemaakt in de realisatie, schatten in dit soort werkzaamheden door te zetten. Een deel van de werkzaamheden stond al gepland voor de zomer, wat verklaart waarom er ook in een bestcasescenario een stijging gerapporteerd wordt.

3.10 6. Sociaal Domein

Effect 6A – Extra uitgaven buurt- en clubhuizen

Financieel effect extra uitgaven buurt- en clubhuizen (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	6,9 - 7,1	10,1 - 15,9	17,0 – 23,0
Worst case scenario		12,4 - 24,2	19,3 – 31,3

Een deel van de gemeenten maakt extra uitgaven voor steun aan buurt -en clubhuizen

Er bestaat een verdeeld beeld over extra lasten van gemeenten voor buurt-, dorps en clubhuizen. Sommige gemeenten melden geen extra lasten te hebben. Wel noemen ze dat er minder tot geen gebruik is gemaakt van buurthuizen tijdens de lockdown, maar dit heeft verder geen effect op de gemaakte kosten. Een enkele gemeente meldt juist te besparen omdat er bijvoorbeeld niet werd schoongemaakt. Gemeenten die geen extra lasten rapporteren vragen in de regel ook geen huur voor de buurthuizen.

Enkele gemeenten melden daarentegen wel extra lasten te ondervinden door de coronacrisis. Deels omdat er minder inkomsten binnenkomen uit bijvoorbeeld horeca en zaalverhuur. En deels omdat ze huur kwijtschelden. Indien er verdiend wordt aan buurthuizen, is de daling van de inkomsten logischerwijs vrij significant.

Gemeenten die in de realisatie extra uitgaven rapporteren, verwachten dit in de tweede helft van 2020 te blijven doen

Het beeld voor beide categorieën gemeenten blijft in de rest van 2020 vergelijkbaar. Gemeenten die aangeven geen kosten te hebben gemaakt, doen dat ook niet in de rest van 2020. Andere gemeenten melden in het worstcasescenario nog steeds inkomsten te missen.

Effect 6B – Extra uitgaven kinderopvang

Financieel effect extra uitgaven kinderopvang (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	1,5 - 1,7	1,7 - 2,2	3,1 – 3,9
Worst case scenario		4,1 - 5,0	5,6 – 6,7

Door compensatie naar ouders is ongeveer € 1,5 miljoen kosten gemaakt

Door de coronacrisis zijn verschillende inkomsten rondom kinderopvang weggefallen voor gemeenten. De grootste is de gemiste eigen bijdrage van ouders die niet is geïnd. Dit gaat o.a. om eigen bijdragen voor de voorschoolse opvang of voor sociale medische indicatie bij ouders die geen kinderopvangtoeslag ontvangen. Sommige gemeenten hebben deze inkomstenderving niet opgegeven omdat ze er vanuit gaan dat dit vergoed wordt door het Rijk.

Voor de rest van 2020 zien gemeenten een lichte stijging van kosten

Gemeenten voorzien in de rest van 2020 uitgaven die in lijn zijn met de realisatie. Het verschil tussen de scenario's wordt verklaard omdat kinderopvangen in het worstcasescenario weer sluiten. Hierdoor lopen gemeenten eventueel nogmaals de eigen bijdrage mis.

Effect 6C – Extra lasten GGZ-crisisopvang en noodopvang kinderen

Financieel effect extra lasten GGZ-crisisopvang en noodopvang kinderen (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	2,6 - 2,6	2,6 - 2,6	5,2 – 5,2
Worst case scenario		24,7 - 24,7	27,2 – 27,2

Gemeenten verwachten tot juni ongeveer € 2,6 miljoen extra uit te geven aan GGZ-crisisopvang
 Gemeenten verzorgen GGZ-crisisopvang voor inwoners die door psychosociale of psychische niet thuis kunnen wonen. Omdat collectieve voorzieningen door de coronacrisis soms gesloten zijn of maatregelen hebben moeten nemen, melden enkele gemeenten dat zij extra kosten hebben gemaakt. Zo hebben zij bijvoorbeeld hotels gehuurd. In veel andere gemeenten heeft de coronacrisis echter geen invloed gehad op de GGZ-crisisopvang.

Alleen in het worstcasescenario verwachten de gemeenten een stijging van de uitgaven
 Mocht het aantal casussen erg toenemen, dan bestaat de kans dat de kosten in het worstcase-scenario flink oplopen. Ook omdat dit dan een tweede golf is, kan de problematiek versterkt worden. In een bestcasescenario verwachten de gemeenten geen stijging van de kosten.

Effect 6D – Extra uitgaven eHealth

Financieel effect extra uitgaven eHealth (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	Niet substantieel	Niet substantieel	Niet substantieel
Worst case scenario	Niet substantieel	Niet substantieel	Niet substantieel

Gemeenten melden geen substantiële extra kosten voor eHealth

Met extra lasten voor eHealth worden alle extra kosten bedoeld die gemaakt zijn om zorg op een digitale manier te kunnen uitvoeren. Gemeenten geven aan dat dit vaak via bestaande technische infrastructuur gebeurt en dat hier dus geen extra kosten voor worden gemaakt. Enkele gemeenten melden dat er wel aanpassingen gemaakt zijn, of nieuwe software wordt gebruikt, maar dat dit vergoed wordt door regionale of provinciale verbanden waarvan de gemeentelijke bijdrage hetzelfde blijft.

Effect 6E – Extra uitgaven door Tozo

Financieel effect Tozo (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	1.450,0 – 1.450,0	539,0 – 539,0	1.989,0 – 1.989,0
Worst case scenario		1.450,0 – 1.450,0	2.900,0 – 2.900,0

Gemeenten hebben tot juni ongeveer € 1.450 miljoen extra kosten gemaakt voor Tozo

Eén van de maatregelen die het kabinet gebruikt om ondernemers te steunen tijdens de coronacrisis is de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Deze regeling vult het inkomen van zelfstandige ondernemers aan tot het sociaal minimum indien het inkomen van de zelfstandig ondernemer door de coronacrisis onder het sociaal minimum

daalt. Tozo 1.0 is in werking getreden per 1 maart 2020 en liep af op 1 juni. Vanaf 1 juni tot en met 30 september kunnen zelfstandige ondernemers een beroep doen op Tozo 2.0.

De uitvoering van Tozo wordt gedaan door de gemeenten. Zij maken grofweg twee categorieën kosten: de uitkeringskosten en uitvoeringskosten. Alle kosten die gemeenten maken worden in principe volledig vergoed door het Rijk. Het was in zowel de interviews als de enquête lastig om een goed landelijk beeld te krijgen over de kosten die gemeenten maken voor Tozo. Daarom hebben wij onze cijfers gebaseerd op een document van het ministerie van VWS over de derde bevoorschotting van de gemeenten voor Tozo.¹⁶ Deze bevoorschotting hebben de gemeenten in mei ontvangen.

In een worstcasescenario kunnen de uitgaven omtrent Tozo flink stijgen

Om deze bedragen om te rekenen naar ons model, gaan wij er vanuit dat het reeds bevoorschotte bedrag is uitgegeven in de realisatie. De derde bevoorschotting hebben wij als bedrag in het bestcasescenario genoteerd. In het worstcasescenario hebben wij het bedrag dat is uitgegeven in de realisatie nogmaals gehanteerd. De bedragen in de tabel bestaan uit zowel de kosten voor de uitkeringen en de uitvoeringskosten.

Het financiële effect in 2021 is volledig afhankelijk van de keuzes van het kabinet

Of de gemeenten in 2021 nog steeds kosten maken voor de Tozo hangt af van de keuzes die het kabinet maakt over de eventuele voortzetting van de Tozo. Naar verwachting zal deze regeling in 2020 stopgezet worden, maar in een worstcasescenario is het niet uit te sluiten dat de Tozo (of een soortgelijke maatregelen) wordt doorgezet of hervat.

Effect 6F – Extra lasten BUIG en (bijzondere) bijstand

Financieel effect extra lasten (bijzondere) bijstand (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	96,0 - 117,3	228,9 - 279,8	324,9 – 397,1
Worst case scenario		437,7 - 534,9	533,7 – 652,2

Gemeenten ervaren verschillende financiële effecten voor de (bijzondere) bijstand

Er bestaan behoorlijke verschillen in de financiële effecten die gemeenten rapporteren over de (bijzondere) bijstand. Enkele gemeenten melden een duidelijke stijging in het aantal bijstandsuitkeringen. Anderen zien deze stijging tot nu toe nog weinig tot niet. Opvallend genoeg zijn de gemiddelde financiële effecten in de enquête redelijk gelijkmatig verdeeld over de grootteklassen van gemeenten. In de dieptestudies lijkt juist het beeld naar voren te komen dat de grotere gemeenten meer te maken hebben met een stijging in het aantal bijstandsaanvragen dan kleinere gemeenten. In de meeste gevallen kan de stijging van het aantal aanvragen nog wel grotendeels opgevangen worden door het huidige personeel, waardoor de uitvoeringskosten nog niet erg hard stijgen.

De meeste extra kosten zijn te verwachten in het najaar van 2020

De meeste gemeenten verwachten dat het aantal bijstandsuitkeringen pas later in het najaar sterk zal stijgen. Eerst maken de meeste inwoners gebruik van de WW bij het UWV of van de steunmaatregelen van het Rijk. Wanneer zij nog steeds geen werk hebben gevonden in het

¹⁶ Cijfers gebaseerd op de 'Derde voorschot gemeenten Tozo 2020' ([link](#))

Andersson Elffers Felix

najaar komen zij pas in aanmerking voor een bijstandsuitkering. Gemeenten verwachten daarom ook in het najaar extra personeel in te moeten huren om de aanvragen te verwerken.

In het worstcasescenario verwachten gemeenten dat het beroep op de bijstand echt flink kan stijgen. Een tweede golf zal naar verwachting een groot aantal bedrijven die in het voorjaar het hoofd net boven water heeft kunnen houden het laatste zetje kunnen geven dat er voor zorgt dat er nogmaals serieus bezuinigd moet worden, of dat het bedrijf failliet gaat. Omdat de precieze effecten nog erg onzeker zijn, is de bandbreedte die gemeente melden behoorlijk groot.

Extra kosten voor de (bijzondere) bijstand zullen nog lang gevoeld worden

Als inwoners eenmaal in de bijstand terecht komen, is het moeilijk hen weer aan het werk te krijgen. Zeker in onzekere economische tijden zal het voor veel mensen lastig zijn om weer snel aan het werk te komen. Het precieze effect hiervan is uiteraard erg onzeker en is niet alleen afhankelijk van de coronaontwikkelingen in Nederland, maar in de hele wereld. Desalniettemin verwachten vrijwel alle gemeenten dat de kosten voor de bijstand ook in de komende jaren beduidend hoger zullen liggen dan voor de coronacrisis.

Effect 6G – Minder inkomsten door kwijtschelding gemeentelijke belastingen

Financieel effect kwijtschelding gemeentelijke belastingen (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		28,5 - 28,5	28,5 – 28,5
Worst case scenario	0,0 - 0,0	55,7 - 55,7	55,7 – 55,7

Gemeenten hebben tot juni nog geen gemeentelijke belastingen kwijtgescholden

Gemeenten melden het innen van belastingen soms te hebben uitgesteld, in het bijzonder aan bedrijven. Van uitstel komt echter geen afstel, verzekeren de meeste gemeenten. Tot nu toe geven de gemeenten dus aan nog geen inkomsten te zijn misgelopen.

Alleen afvalstof-/rioolheffing is een belasting die gemeenten voorzien kwijt te schelden

De enige belastingen die gemeenten verwachten kwijt te schelden is de afvalstoffenheffing en rioolheffing. Deze kwijtschelding gaat gepaard met de verwachting van de gemeenten dat er meer beroep gedaan gaat worden op de bijstand: omdat de economische situatie van inwoners verslechtert doen ook meer inwoners beroep op het kwijtschelden van gemeentelijke belastingen zoals afvalstof-, en rioolheffing.

Effect 6H – Extra uitgaven door ondersteuning SW-bedrijven

Financieel effect extra uitgaven door ondersteuning SW-bedrijven (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		73,7 - 90,1	121,6 - 148,7
Worst case scenario	47,9 - 58,5	144,8 - 177,0	192,7 - 235,6

Gemeenten melden tot juni ongeveer € 48 tot € 59 miljoen SW-bedrijven extra steun te geven

Gemeenten signaleren verschillende financiële effecten bij sociaal werk bedrijven. De bedrijven hebben tijdens de lockdown gedeeltelijk tot volledig stil gelegen, waardoor een enorm omzetverlies optrad. Daarnaast melden gemeenten dat extra kosten zijn gemaakt om

Andersson Elffers Felix

het werk veilig uit te kunnen voeren. Enkele gemeenten melden wel dat hun SW-bedrijven ook al met financiële problemen kampten voor de coronacrisis, waardoor het lastig in te schatten is welk deel precies kan worden toegeschreven aan corona en welk deel niet.

Door het langzame herstel van SW-bedrijven verwachten gemeenten ook veel extra uitgaven in de tweede helft van 2020

De productie is bij veel SW-bedrijven al wel weer opgestart, maar het herstel verloopt langzaam. Ook in de rest van 2020 wordt vaak verwacht dat oude productieniveaus niet snel behaald zullen worden. Er werkt een kwetsbare doelgroep, waardoor het ziekteverzuim hoog is. Gemeenten schatten daarom, zelfs in het bestcasescenario, dat zij nog steeds flink moeten bijdragen om de SW-bedrijven overeind te houden. Opvallend is dat middelgrote gemeenten in de enquête dit financieel effect een stuk zwaarder ramen dan de andere categorieën gemeenten.

Effect 6I – Extra uitgaven doelgroepenvervoer

Financieel effect extra uitgaven doelgroepenvervoer (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		1,4 - 1,7	4,2 – 5,2
Worst case scenario	2,8 - 3,5	2,8 - 3,5	5,6 – 7,0

Tot juni is € 2,8 tot € 3,5 miljoen extra uitgegeven aan doelgroepenvervoer

De meeste gemeenten melden geen extra uitgaven voor doelgroepenverkeer. Soms zijn er minder uitgaven. Enkele gemeenten melden relatief beperkte extra inzet. Er wordt vooral extra uitgegeven aan extra vervoersbewegingen, omdat door de 1,5 metermaatregel minder inwoners tegelijk vervoerd kunnen worden. Ook zijn er extra kosten voor persoonlijke beschermingsmiddelen, schermen en desinfectiemiddelen.

De verwachte extra kosten zijn in lijn met de kosten in de realisatie

Gemeenten verwachten nog enkele van de genoemde de kosten te maken in het bestcasescenario. In het worstcasescenario worden deze op hetzelfde niveau geschat als in de realisatie.

Effect 6J – Extra uitgaven re-integratie

Financieel effect extra uitgaven re-integratie (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario		2,4 - 10,8	8,6– 16,9
Worst case scenario	6,1 - 6,1	14,7 - 15,5	20,8 – 21,6

Gemeenten rapporteren tot juni ruim € 6 miljoen aan extra kosten voor re-integratie

In lijn met de eerder gerapporteerde kosten voor de (bijzondere) bijstand, melden gemeenten ook een stijging in het beroep dat wordt gedaan op de re-integratie-diensten van de gemeente. De gerealiseerde kosten zijn voornamelijk gerelateerd aan diensten die alvast worden opgezet in afwachting van een groter beroep van inwoners. Denk hierbij aan het opzetten van digitale cursussen en het aantrekken van extra coaches om trajecten te kunnen begeleiden.

Andersson Elffers Felix

Voor de rest van 2020 voorzien gemeenten een stijging van kosten

In de rest van het jaar verwachten de gemeenten ook extra kosten te maken voor re-integratietrajecten. Logischerwijs is het aantal, net als bij de bijstand, sterk afhankelijk van de economische ontwikkelingen in Nederland. De kosten die gemeenten noemen zitten vooral in het aannemen van extra personeel om het stijgende aantal trajecten te kunnen begeleiden.

Dit geldt naar verwachting ook voor 2021, de grootte hiervan is nog niet te schatten

De effecten zullen naar verwachting ook in 2021 voelbaar blijven. In economisch onzekere tijden is re-integreren lastig, zeker voor mensen die al een afstand hebben tot de arbeidsmarkt. Het is daarom te verwachten dat gemeenten blijvend extra kosten maken, hoewel de grootte hiervan lastig is in te schatten.

Effect 6K – Extra lasten door hogere compensatie WMO- en Jeugdaanbieders en niet innen Eigen Bijdrage WMO

Financieel effect WMO- en Jeugdaanbieders en niet innen eigen bijdrage (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	14,8 - 15,8	13,4 - 22,2	28,2 – 38,0
Worst case scenario		51,6 - 61,7	66,4 – 77,6

Gemeenten schatten tot juni ongeveer € 15 tot € 16 miljoen extra uit te geven aan de compensatie voor WMO- en jeugdaanbieders

Door de coronacrisis is veel zorg uitgesteld of op een andere manier uitgevoerd. Gemeenten hebben zorgaanbieders in veruit de meeste gevallen doorbetaald alsof de reguliere zorg wel is uitgevoerd. Er is daardoor niet tot weinig bespaard op zorgkosten. Tot nu toe rapporteren gemeenten ook geen tot een zeer lichte stijging in zorgkosten. Deze zit voornamelijk in het mislopen van de eigen bijdrage van inwoners voor Wmo-ondersteuning. Later is bekend geworden dat het ministerie van VWS de gemiste inkomsten zal compenseren. Voor de volledigheid hebben wij deze kosten alsnog opgenomen.

Voor de rest van 2020 verwachten gemeenten een lichte stijging van kosten, maar het precieze effect is moeilijk in te schatten

In de rest van 2020 verwachten gemeenten dat de zorgkosten wel kunnen stijgen, omdat zorg in de 1,5 metersamenleving duurder kan zijn: er moeten persoonlijke beschermingsmiddelen ingekocht worden, er is meer ruimte nodig, er is extra inzet van personeel nodig, etc. Ook bestaat de kans dat er een inhaaleffect gaat plaatsvinden vanwege de uitgestelde zorgvraag van veel zorgbehoevende. In dat geval zouden aanbieders uiteindelijk aankloppen bij gemeenten om dit te betalen, die dan in feite twee keer voor een behandeling betalen.

Gemeenten geven aan dat zicht krijgen op de stijging van zorgkosten enorm lastig is. Sommige gemeenten hebben al regelingen opgezet waar zorgaanbieders meerkosten omtrent corona kunnen declareren, maar daar is tot nu toe vaak heel beperkt gebruik van gemaakt. In de toekomst zou dit echter compleet anders kunnen zijn, waardoor de kosten als nog oplopen. Een goed beeld van de (mentale) zorgeffecten van deze crisis zijn naar verwachting pas over enkele jaren goed in beeld te krijgen.

Effect 6L – Extra uitgaven schuldhulpverlening

Financieel effect extra uitgaven schuldhulpverlening (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	5,0 - 6,1	34,9 - 42,6	39,8 – 48,7
Worst case scenario		64,4 - 78,7	69,3 – 84,8

Door toegenomen schuldhulpverlening zijn tot juni € 5 tot 6 miljoen extra kosten gemaakt

De coronacrisis heeft grote impact op de financiële situatie van een groot aantal Nederlanders. In veel gemeenten is er desondanks nog geen tot een zeer beperkte stijging in het aantal inwoners dat gebruik maakt van schuldhulpverlening. Opvallend is dat kleine en middelgrote gemeenten in de enquête rapporteren procentueel een stuk meer uit te geven ten opzichte van hun begroting dan grote en de G4-gemeenten. Een mogelijke verklaring is dat gemeenten aangeven dat de kostenstijging voornamelijk veroorzaakt wordt door extra inhuur, wat sneller een groter effect heeft op een kleinere begroting. Daarnaast valt op dat sommige gemeenten melden dat er in de realisatie zelfs minder gebruik wordt gemaakt van schuldhulpverlening dan normaal. Gemeenten wijden dit aan het feit dat alle nieuwe aanvragen nu online moeten verlopen, wat een extra drempel opwerpt.

Het grootste deel van de extra kosten in 2020 wordt in het najaar verwacht

Gemeenten verwachten wel dat de kosten voor schuldhulpverlening gaan oplopen. Met name zelfstandigen en flexkrachten worden door gemeenten genoemd als groepen die risico lopen om door de economische effecten van de coronacrisis in de schuldhulpverlening te belanden. Om aan deze aanvraag te kunnen voldoen schatten gemeenten in extra personeel in te moeten huren. Ook verwachten gemeenten dat er een groter beroep wordt gedaan op armoedevoorzieningen.

Gemeenten verwachten dat het gros van de extra kosten in de komende jaren wordt gemaakt

Veel gemeenten verwachten dat de extra kosten die in het najaar gemaakt worden nog maar een fractie zijn van de kosten die de komende jaren gemaakt moeten worden. Hiervoor geldt dezelfde verklaring als bij de bijstand: wanneer mensen in de schuldhulpverlening terecht komen duurt het lang voordat zij hier geen beroep meer op doen.

Effect 6M – Extra uitgaven maatschappelijke opvang

Financieel effect extra uitgaven maatschappelijke opvang (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	17,1 - 20,8	23,1 - 28,2	40,1 – 49,0
Worst case scenario		40,2 - 49,2	57,3 – 70,0

Gemeenten melden tot juni circa € 17 tot 21 miljoen extra lasten voor maatschappelijke opvang

Juist in de coronacrisis zijn dak- en thuislozen een extra kwetsbare groep. Om veilige opvang te kunnen garanderen geven gemeenten aan de nodige aanpassingen te moeten maken. Zo zijn opvanglocaties uitgebreid om aan de 1,5 metermaatregel te kunnen voldoen, zijn extra locaties ingericht waar dak- en thuislozen eventueel in quarantaine konden verblijven als zij (mogelijk) besmettelijk waren en zijn persoonlijke beschermingsmiddelen ingekocht. In sommige gevallen zijn hotels gehuurd. Middelgrote gemeenten rapporteren een zwaarder financieel effect te ondervinden. Dit is niet verassend, aangezien maatschappelijke opvang

vaak wordt geregeld in centrumgemeenten. Kleine gemeenten ondervinden logischerwijs juist weinig extra kosten.

Voor de rest van 2020 zien gemeenten een lichte stijging van kosten

Ook in de rest van 2020 melden gemeenten te verwachten extra kosten te maken ten behoeve van maatschappelijke opvang. Omdat één van de belangrijkste redenen voor extra uitgaven de 1,5 meterregel is, zijn extra kosten ook onderdeel van het bestcasescenario. In het worstcasescenario lopen deze kosten op, maar wordt er wel geprofiteerd van enkele kosten die al zijn gemaakt voor bijvoorbeeld het inrichten van nieuwe locaties vóór juni.

3.11 7. Volksgezondheid en milieu

Effect 7A – Extra uitgaven GGD'en en Veiligheidsregio's

Financieel effect extra uitgaven maatschappelijke opvang (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	Niet bekend	Niet bekend	Niet bekend
Worst case scenario ¹⁷	40,0	434,0	474,0

De kosten voor gemeentelijke gezondheidsdiensten (GGD'en) en de veiligheidsregio's (VR's) zijn niet opgevraagd bij gemeenten. AEF heeft namelijk in andere onderzoeken de extra kosten voor beide organisaties in kaart gebracht.

Deze kosten zijn in apart onderzoek in kaart gebracht

In deze onderzoeken heeft AEF een andere methodiek gehanteerd, waardoor de scenario's niet volledig overeenkomen. Bij zowel de GGD'en als de veiligheidsregio's werd er namelijk in de prognose van september tot december uitgegaan van een tweede golf. Dat komt het meest overeen met het worstcasescenario van dit onderzoek, waarbij overigens geldt dat voor veiligheidsregio's de 'realisatie' tot en met april loopt en de prognoses vanaf mei beginnen. Een raming van het bestcasescenario is niet beschikbaar.

Beide organisaties voeren gesprekken met het Rijk over compensatie. De verwachting is dat de gemaakte meerkosten van de GGD'en en veiligheidsregio's niet op conto van de gemeenten terecht komen. Daarom staan deze kosten apart vermeld. Het weergegeven bedrag is een som van de extra uitgaven voor de GGD'en en de veiligheidsregio's. De extra uitgaven van de veiligheidsregio's zijn slechts een fractie ten opzichte van de extra uitgaven van de GGD'en.

De GGD'en en veiligheidsregio's melden al € 40 miljoen extra kosten te hebben gemaakt

Tot juni (of in het geval van de veiligheidsregio's: tot mei) melden deze organisaties ongeveer 40 miljoen extra uit te geven. Voor de GGD'en zijn dit vooral kosten voor bron- en contactonderzoek en het uitvoeren van de coronatesten. Ook ontvangen zij minder inkomsten voor hun reguliere taken. De veiligheidsregio's maken vooral extra personele kosten in het kader van de crisisorganisaties. Deze zijn echter beperkt in vergelijking met de kosten van de GGD'en.

¹⁷ In deze bedragen zijn cijfers van de veiligheidsregio's opgenomen waarbij de 'realisatie' tot en met april gaat en de prognose vanaf juni start.

Andersson Elffers Felix

In de rest van 2020 voorzien de GGD'en en de veiligheidsregio's een sterke stijging van de kosten

De stijging van de kosten vanaf juni is voornamelijk toe te schrijven aan de vele coronatesten die de GGD'en uitvoeren. Ook het bron- en contactonderzoek dat de GGD'en uitvoeren is een kostbare taak. In een worstcase scenario waarbij voor de GGD'en is uitgegaan van 70.000 coronatesten per dag stijgen deze kosten uiteraard sterk, omdat er dan zowel meer testen als meer bron- en contactonderzoek uitgevoerd moet worden. Voor de veiligheidsregio's is de grootste kostenpost extra personele inhuur voor de crisisorganisatie en het inhalen van reguliere werkzaamheden die zijn uitgesteld door corona.

Effect 7B – Extra uitgaven afvalinzameling

Financieel effect extra uitgaven afvalinzameling (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	15,4 - 15,7	8,4 - 9,1	23,8 - 24,8
Worst case scenario		16,2 - 17,8	31,7 - 33,5

Extra uitgaven aan afvalinzameling worden tot juni op bijna € 16 miljoen geraamd

Door de coronacrisis hebben gemeenten zowel extra kosten gemaakt als inkomsten gemist met betrekking tot afvalinzameling. In de eerste weken van de lockdown merkten gemeenten dat er meer afval dan normaal binnenkwam bij de milieustraten. Om te kunnen voldoen aan dit aanbod zijn bij een aantal gemeenten openingstijden verruimd en extra medewerkers ingezet. Ook hebben veel gemeenten kosten gemaakt om de werkzaamheden op een veilige manier te kunnen laten verlopen, door bijvoorbeeld persoonlijke beschermingsmiddelen in te kopen en extra voertuigen en materiaal in te zetten. Hoewel er meer particulier afval binnenkwam, melden enkele gemeenten juist inkomsten te missen omdat er minder bedrijfsafval werd ingezameld. Dit had tot gevolg dat gemeenten juist inkomsten misliepen.

Voor de rest van 2020 zien gemeenten een lichte stijging van kosten

Hoewel er nog steeds veel afval naar de milieustraten wordt gebracht, verwachten de gemeenten dat de extra kosten die gemaakt moeten worden lager liggen dan tijdens de lockdown. Ook verwachten zij dat de zakelijke dienstverlening om het afval van bedrijven in te zamelen weer op gang komt. In het worstcasescenario zijn zowel de inkomsten lager en de kosten hoger, om dezelfde redenen als tijdens de initiële lockdown.

Effect 7C – Extra uitgaven uitvaarten

Financieel effect extra uitgaven uitvaarten (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	2,3 - 2,6	1,3 - 1,5	3,6 - 4,1
Worst case scenario		2,6 - 2,9	4,9 - 5,5

Gemeenten rapporteren tot juni € 2,3 tot 2,6 miljoen extra lasten omtrent uitvaarten

De coronacrisis heeft grote impact gehad op uitvaarten. Er mochten bijvoorbeeld maar een maximaal aantal van 30 personen aanwezig zijn en zij moesten uiteraard 1,5 meter afstand houden. Ook werd de uitvaart vaak beperkt tot de dienst en vond er geen receptie plaats. Dit heeft ook impact gehad op gemeenten met een gemeentelijke begraafplaats en/of crematorium. Zij zagen weliswaar een daling in de kosten, maar ook in de inkomsten. Enkele andere gemeenten hebben voor uitvaartcentra technisch materiaal vergoed, zodat uitvaarten

Andersson Elffers Felix

gestreamd konden worden. Een enkele gemeente in de dieptestudies vergoedt een deel van de uitvaartkosten van haar inwoners in 2020 door corona.

Ook in de rest van 2020 zal er inkomstenderving zijn

Ook in het restant van 2020 verwachten gemeenten dat er nog sprake is van een inkomstenderving. In het bestcasescenario gaan gemeenten er vaak vanuit dat ook in de zomer nog weinig inkomsten zullen worden behaald door verhuur van de aula, koffiekamer en het verzorgen van catering. Ook daarna voorkomen de basisregels, zoals het behouden van 1,5 meter afstand, dat inkomsten uit uitvaarten weer snel op het oude niveau zitten. In het worstcasescenario zet de daling van inkomsten langer door.

3.12 8. Ruimtelijke ordening

Effect 8A – Lasten door gebiedsexploitatie

Financieel effect lasten door gebiedsexploitatie (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	0,0 - 0,0	0,0 - 3,4	0,0 – 3,4
Worst case scenario		4,7 - 8,2	4,7 - 8,2

Gemeenten melden nog geen effect op rentelasten door de uitstel van gebiedsexploitatie

De coronacrisis heeft mogelijk effect op de gebiedsexploitatie binnen gemeenten, die daardoor extra rentelasten hebben op hun leningen op onverkochte grond of vastgoed. Door een mogelijk dalende vraag naar bouwgrond lopen projecten vertraging op. In de realisatie is dit effect erg beperkt, omdat de meeste gemeenten aangeven nog weinig te merken van een dalende vraag.

Voor de rest van 2020 voorzien gemeenten mogelijk een lichte stijging van kosten

Ook in het bestcasescenario verwachten de meeste gemeenten weinig effecten op de gebied exploitatie. In een worstcasescenario zijn er wel enkele gemeenten die een effect verwachten waarbij ze extra rentelasten hebben en een voorziening treffen voor dalende waarde van grondexploitaties.

3.13 Overig

Effect 9A – Minder winst uit eigen bedrijven

Gemeenten ondervinden niet alleen directe gevolgen van de coronacrisis, maar ook indirecte. Een aantal gemeenten in Nederland is (deels) eigenaar van een deelneming. Voorbeelden zijn gemeenten die aandeelhouder zijn van voetbalstadia, havens en nutsbedrijven. Omdat deze bedrijven in vele gevallen getroffen worden door de coronacrisis ondervinden, heeft dit ook nadelige effecten voor de gemeenten.

Een kwantitatieve inschatting is momenteel niet haalbaar

In zowel de interviews als de enquête hebben wij gevraagd naar de financiële effecten die gemeenten ondervinden betreffende eigen deelnemingen. Bij beide methoden kwam naar voren dat het voor gemeenten ontzettend lastig is om dit effect in te schatten. Gemeenten geven aan veelvuldig en intensief contact te hebben met de deelnemingen. Desondanks

Andersson Elffers Felix

bestond ten tijde van de interviews nog onvoldoende inzicht in de cijfers, waardoor gemeenten geen inschatting durven te maken. We hebben daarom besloten dit effect kwalitatief toe te lichten en geen kwantitatieve inschatting te maken.

De effecten voor G4-gemeenten verschillen sterk van de andere gemeenten

Vooropgesteld is het belangrijk om de verschillen tussen gemeenten in acht te nemen. Vooral de G4 en grote gemeenten hebben grote belangen in bedrijven. Bij kleine en middelgrote gemeenten lijkt het effect dat zij ondervinden vele malen kleiner. G4-gemeenten hebben belangen in grote deelnemingen die bovendien hard getroffen worden door de coronacrisis. Op de korte termijn is dit voor de gemeenten vooral voelbaar doordat er geen dividend wordt uitgekeerd. Hierdoor loopt de gemeenten Amsterdam bijvoorbeeld alleen al op basis van haar deelneming in Schiphol bijna € 30 miljoen mis. Ook het havenbedrijf Rotterdam is een voorbeeld waar de gemeente Rotterdam kenbaar maakt veel inkomsten mis te lopen.

Er bestaat nog veel onzekerheid over de financiële effecten

In de enquête hebben we gevraagd gemeenten het negatieve financiële effect in absolute bedragen aan te geven. Deze bedragen hebben wij afgezet tegen de totale baten op hun begroting van 2020. In bijna alle gevallen ligt het percentuele effect tussen de 0,05 en 0,5%. Elke gemeente verwacht de grootste negatieve effecten in het worstcasescenario. Een aantal gemeenten verwacht alleen negatieve effecten in de realisatie en het worstcasescenario, en dus niet in het bestcasescenario. Een ander deel van de gemeenten geeft aan nog geen negatief financieel effect te ondervinden in de realisatie, maar wel in zowel het bestcase- als worstcasescenario.

Effect 9B – Lagere retributies en leges

Financieel effect lagere retributies en leges (x € 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	47,1 - 57,6	67,7 - 82,7	114,8 - 140,3
Worst case scenario		104,9 - 128,2	152,0 - 185,8

In deze categorie zijn niet alle leges meegenomen. De afvalstof-, en rioolheffing werd genoemd in het kader van effect 6G (kwijschelden gemeentelijke belastingen). Dit effect betreft dus niet alle leges die een gemeente ontvangt. Deze leges zijn ook afgetrokken van de begroting waartegen de opgegeven bedragen zijn afgezet, om zo tot een zuiver percentage en bedrag te komen (zie bijlage 1).

Voorbeelden van leges die hier wel onder vallen zijn: marktgelden, leges voor (grote) evenementen zoals kermissen en festivals, omgevingsvergunning en leges uit burgerzaken zoals huwelijken en paspoorten.

Gemeenten hebben tot juni € 47,1 tot € 57,6 miljoen minder inkomsten uit leges gegenereerd

Vrijwel alle gemeenten geven aan inkomsten te missen uit leges. Deze komen voort uit verschillende categorieën leges. De meest genoemde zijn derving van marktgelden, derving van inkomsten uit leges voor evenementen (zoals kermissen) en inkomsten uit burgerzakenleges. De meeste gemeenten melden dat inkomsten uit bouwleges goed op peil blijven, maar er zijn enkele gemeenten die wel aangeven hierop inkomsten mis te lopen.

Andersson Elffers Felix

Gemeenten verwachten een groot verschil in inkomstendaling tussen het bestcase- en worstcasescenario

Gemeenten geven aan dat de inkomstendaling een stuk hoger uitvalt in het worstcasescenario. Dat is niet verrassend, gezien veel leges gerelateerd zijn aan evenementen. Indien kermissen en markten nog langer niet door kunnen gaan, missen gemeenten nog veel extra inkomsten. Kleine en middelgrote gemeenten melden een iets zwaarder financieel effect dan grote en G4-gemeenten. Een mogelijke verklaring is dat de evenementenleges voor de kleine en middelgrote gemeenten relatief zwaarder wegen op hun begroting, en wanneer deze niet doorgaan, dit hen dus harder raakt.

4 Conclusies

Dit rapport heeft de financiële effecten geraamd van de coronacrisis voor gemeenten voor 2020. Deze financiële effecten zijn afhankelijk van het verdere verloop van de coronacrisis.

In het **gunstigste scenario**, waarbij de coronacrisis zonder tweede piek verloopt, raamt AEF de meerkosten in 2020 voor alle gemeenten samen op **€ 1,48 tot € 1,83 miljard**.

In het **ongunstige scenario**, waarbij Nederland door een tweede golf besmettingen te maken zou krijgen, raamt AEF de meerkosten voor gemeenten in 2020 op **€ 2,26 tot € 2,77 miljard**.

Inclusief gelden voor de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers, GGD'en en veiligheidsregio's komt de raming uit op € 5,64– € 6,15 miljard euro. Het is echter niet de verwachting dat die uitgaven per saldo ten laste van individuele gemeenten gaan komen.

AEF heeft de ramingen opgesteld op basis van de tot nu toe beschikbare informatie

Deze cijfers zijn **eerste schattingen**, bedoeld om een eerste indicatie van de financiële omvang van de coronacrisis te geven. AEF heeft de ramingen opgesteld op basis van dieptestudies bij 10 gemeenten waar in detail de effecten van de crisis zijn besproken, en toetsing van een aantal effecten in een enquête waarop 90 andere gemeenten hebben gereageerd.

De cijfers zijn afwijkingen als gevolg van corona ten opzichte van de begroting voor het jaar 2020. Het gaat om 'netto' bedragen waarin ook financiële meevallers (zoals minder reiskosten) zijn verdisconteerd. Dit onderzoek heeft geen rekening gehouden met compensatie voor coronakosten – ook niet met compensatie die al is uitgekeerd.

Gemeenten hebben al veel kosten gemaakt, maar de meeste kosten moeten nog komen

In het onderzoek zijn zowel de financiële effecten onderzocht de gemeenten al gemaakt hebben (de realisatie tot en met mei 2020) als de kosten die gemeenten nog verwachten te maken (prognoses voor juni tot en met december 2020). De onderstaande tabel geeft deze cijfers weer, als macrocijfers voor alle Nederlandse gemeenten samen.

Financiële effecten coronacrisis op macroniveau (x 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
Best case scenario	€ 640 – € 774	€ 843 – € 1.051	€ 1.484 – € 1.826
Worst case scenario		€ 1.623 – € 1.998	€ 2.263 – € 2.773

Tabel 3: Totaaloverzicht financiële effecten coronacrisis voor gemeenten

Top-10 grootste financiële effecten in het worst case scenario (x 1.000.000)			
Scenario	Realisatie (jan – mei)	Prognose (jun – dec)	Totaal (jan – dec)
1 Extra uitgaven (bijzondere) bijstand	€ 96 - € 117	€ 438 - € 535	€ 534 - € 652
2 Minder inkomsten parkeren	€ 128 - € 157	€ 154 - € 188	€ 282 - € 345
3 Minder inkomsten toeristenbelasting	€ 71 - € 87	€ 132 - € 162	€ 204 - € 249
4 Ondersteuning sociaal werkbedrijven	€ 48 - € 59	€ 145 - € 177	€ 193 - € 236
5 Extra uitgaven sport	€ 54 - € 67	€ 133 - € 162	€ 187 - € 229
6 Lagere retributies en leges	€ 47 - € 58	€ 105 - € 128	€ 152 - € 186
7 Lagere precario- en reclamebelasting	€ 36 - € 44	€ 65 - € 79	€ 101 - € 123
8 Extra uitgaven cultuurpodia	€ 27 - € 33	€ 71 - € 87	€ 98 - € 120
9 Extra uitgaven schuldhulpverlening	€ 5 - € 6	€ 64 - € 79	€ 69 - € 85
10 Ondersteuning jeugd- & Wmo	€ 15 - € 16	€ 52 - € 62	€ 66 - € 78
Alle overige effecten samen	€ 113 - € 130	€ 264 - € 339	€ 337 - € 469
Extra uitgaven door Tozo	€ 530 - € 530	€ 766 - € 1.144	€ 1.296 - € 1.674
Extra uitgaven aan GGD'en en VR's	€ 40,0	€ 434,0 ¹⁸	€ 474,0

Tabel 4: Totaaloverzicht financiële effecten coronacrisis voor gemeenten

Afgezien van extra uitgaven voor Tozo en GGD'en hebben extra uitgaven aan bijzondere bijstand het grootste financieel effect, gevolgd door de inkomstenderving van parkeerinkomsten en toeristenbelasting. Verder valt op hoe breed en divers de gevolgen van de coronacrisis zijn. In totaal zijn er 23 gevolgen met een financieel macro-effect van meer dan € 10 miljoen.

Vooraf toeristische en grotere (centrum)gemeenten worden hard geraakt

De coronacrisis treft alle Nederlandse gemeenten. Wel zijn er onderlinge verschillen te zien. Vooral toeristische gemeenten ondervinden grote financiële effecten omdat zij veel inkomsten uit toeristenbelasting, precariobelasting (voor terrassen) en vaak ook parkeren mislopen. De invloed van toerisme is belangrijker dan de omvang van de gemeente. Zowel grote als kleine gemeenten kunnen grote financiële effecten ervaren.

Het sociaal domein van gemeenten wordt relatief hard geraakt: er zijn relatief veel en relatief grote financiële effecten in het sociaal domein. Dat kan erop wijzen dat gemeenten met een sociaaleconomisch kwetsbare bevolking hogere kosten gaan ondervinden. Daarbij speelt dat het grootste effect van allemaal, de extra uitgaven aan bijzondere bijstand, vermoedelijk ook na 2020 doorwerkt. Grotere (centrum)gemeenten zullen hier naar verwachting op termijn meer effect van ondervinden dan kleinere gemeenten.

De rapportage bevat een eerste inschatting

De ramingen in dit rapport zijn nog onzeker. Dat komt omdat het verdere verloop van de coronacrisis nog onzeker is, maar ook omdat de effecten moeilijk in te schatten zijn voor gemeenten. Er zijn vrij grote verschillen tussen hun schattingen, ook gecorrigeerd voor omvang en structuurkenmerken als toerisme. Het definitieve beeld kan dan ook pas opgemaakt worden als meer duidelijk is over het verdere verloop van de coronacrisis.

¹⁸ De kosten voor GGD'en en veiligheidsregio's zijn apart onderzocht. In dat onderzoek is geen best case scenario in beeld gebracht. In het onderzoek voor veiligheidsregio's geldt de realisatie tot en met april en de prognose vanaf mei.

Andersson Elffers Felix

De bovenstaande cijfers zijn dan ook het best te zien als eerste schattingen, bedoeld om een eerste indicatie van de financiële omvang van de coronacrisis te geven. Ook de 'realisatiecijfers' over de periode tot en met mei zijn schattingen van gemeenten; op dit moment in de crisis kunnen nog niet alle cijfers ontleend worden aan administratie. Daarom rapporteren we alle cijfers in een bandbreedte.

Monitoring en zicht op de feitelijke verdeling is nodig

Het is belangrijk om de financiële effecten van de coronacrisis te blijven monitoren, ook omdat zoals gezegd de meeste kosten waarschijnlijk nog komen. Daarbij speelt ook dat gemeenten verschillend getroffen worden. Het opstellen van een verdeelsleutel waarmee de bedragen feitelijk worden verdeeld, zal achteraf nodig zijn.

Tot slot

De doorlooptijd van dit onderzoek zeer kort, zowel voor ons als voor de gemeenten. We willen alle deelnemende gemeenten danken voor de constructieve input en vragen, en ook voor de snelle aanlevering van alle gegevens.

Bijlage I: Overzicht effecten en taakvelden

Om ramingen van verschillende gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken, is in de dieptestudies voor elk effect steeds gevraagd naar de kosten als procentuele afwijking ten opzichte van een specifieke begrotingspost (een zogeheten IV3 taakveld) voor 2020. De onderstaande tabel geeft voor elk effect weer in welke taakveld de veranderingen ten opzichte van de begroting voor 2020 zijn berekend.

Effect	Omschrijving	Type	T.o.v. taakveld
0A	Meer uitgaven coronaproof verkiezingen	Lasten	0.2
0B	Extra uitgaven digitalisering	Lasten	0.4
0C	Besparing werknemersuitgaven	Lasten	0.4
0D	Extra uitgaven overhead	Lasten	0.4
0E	Minder OZB-inkomsten	Baten	0.61, 0.62
0F	Minder inkomsten parkeren	Baten	0.63
0G	Minder inkomsten precario- en reclamebelasting	Baten	0.64
1A	Extra uitgaven voor handhaven van de openbare orde	Lasten	1.2
2A	Extra uitgaven door extra verkeersmaatregelen	Lasten	2.1
2B	Minder inkomsten scheepvaart	Baten	2.3
2C	Extra negatief saldo OV	Lasten	2.5
3A	Financiële steun aan ondernemers	Lasten	3.3
3B	Minder inkomsten toeristenbelasting	Baten	3.4
3C	Verandering in promotionele activiteiten	Lasten	3.4
4A	Extra uitgaven onderwijshuisvesting	Lasten	4.2
4B	Verandering uitgaven leerlingenvervoer	Lasten	4.3
4C	Extra uitgaven onderwijsbeleid	Lasten	4.3
5A	Extra uitgaven sport	Lasten	5.2
5B	Extra uitgaven cultuurpodia	Lasten	5.3
5C	Extra uitgaven musea	Lasten	5.4
5D	Extra uitgaven bibliotheken	Lasten	5.6
5E	Extra uitgaven lokale media	Lasten	5.6
5F	Extra uitgaven voor aanpassingen openbaar groen	Lasten	5.7
6A	Extra uitgaven buurt- en clubhuizen	Lasten	6.1
6B	Extra uitgaven kinderopvang	Lasten	6.1

Andersson Elffers Felix

6C	Extra lasten GGZ-crisisopvang en noodopvang kinderen	Lasten	6.2
6D	Extra uitgaven eHealth	Lasten	6.2
6E	Extra uitgaven door Tozo	Lasten	6.3
6F	Extra lasten BUIG: (bijzondere) bijstand	Lasten	6.3
6G	Minder inkomsten: kwijtschelding gemeentelijke belasting	Lasten	6.3
6H	Extra uitgaven door ondersteuning SW-bedrijven	Lasten	6.4
6I	Extra uitgaven doelgroepenvervoer	Lasten	6.5
6J	Extra uitgaven re-integratie	Lasten	6.5
6K	Extra lasten door compensatie WMO- en Jeugdaanbieders	Lasten	6.6 - 6.82
6L	Extra uitgaven schuldhulpverlening	Lasten	6.71
6M	Extra uitgaven maatschappelijke opvang	Lasten	6.81
7A	Extra uitgaven GGD'en en Veiligheidsregio's	Lasten	7.1
7B	Extra uitgaven afvalinzameling	Lasten	7.3
7C	Extra uitgaven uitvaarten	Lasten	7.5
8A	Lasten door gebiedsexploitatie	Lasten	8.2
9A	Minder winst uit eigen bedrijven ¹⁹	Baten	n.v.t.
9B	Lagere retributies en leges ²⁰	Baten	n.v.t.

Sommige effecten omvatten zowel minder baten als meer lasten; bijvoorbeeld sportclubs steunen door tegelijkertijd extra subsidies te verlenen en huur kwijt te schelden. In dit soort gevallen zijn de effecten berekend ten opzichte van de begrote lasten (minder inkomsten worden daarbij als uitgave gezien).

¹⁹ Van dit effect hebben wij vanwege beperkte data geen kwantitatieve inschatting gemaakt.

²⁰ We hebben de gerapporteerde inkomsten afgezet tegen de som van baten genoemd onder batencategorie 3.7 (Leges en andere rechten) van alle taakvelden. Alleen de taakvelden 0.61, 0.62, 0.63 en 7.3 zijn niet meegenomen in deze berekening, omdat deze elders apart zijn uitgevraagd. Voor verdere toelichting, zie Effect 9B.